

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка
Факультет іноземної та слов'янської філології
Кафедра української мови і літератури

**СУЧАСНА УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРНА МОВА:
СИНТАКСИС ПРОСТОГО І ПРОСТОГО УСКЛАДНЕНОГО РЕЧЕНЬ**

Методичні рекомендації для студентів 3 курсу

014 Середня освіта (Українська мова і література)
галузі знань 01 Освіта/Педагогіка

Суми

Видавництво СумДПУ імені А. С. Макаренка

2021

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка
Факультет іноземної та слов'янської філології
Кафедра української мови і літератури

**СУЧАСНА УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРНА МОВА:
СИНТАКСИС ПРОСТОГО І ПРОСТОГО УСКЛАДНЕНОГО РЕЧЕНЬ**

Методичні рекомендації для студентів 3 курсу

014 Середня освіта (Українська мова і література)
галузі знань 01 Освіта/Педагогіка

Суми

Видавництво СумДПУ імені А. С. Макаренка

2021

УДК 811. 161.2`367.332(072.057.875)
С 89

Рекомендовано до друку Вченою радою факультету іноземної та слов'янської філології Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка (протокол № 5 від 24 листопада 2020 року)

Упорядник:

Герман Вікторія Василівна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка

Рецензенти:

В. А. Василенко, кандидат філологічних наук, доцент кафедри гуманітарних дисциплін Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ

О. М. Рудь, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка

Г 38 Герман В. Сучасна українська літературна мова: синтаксис простого і простого ускладненого речень: методичні рекомендації для студентів 3 курсу спеціальності 014 Середня освіта (Українська мова і література) галузі знань 01 Освіта/Педагогіка. Суми: Видавництво СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2020. 68 с.

Пропоновані методичні рекомендації містять робочу навчальну програму, завдання для аудиторних занять, самостійних і контрольних робіт, тести, схеми й зразки синтаксичного аналізу та ін. з розділу сучасної української літературної мови «синтаксис простого й простого ускладненого речень».

Матеріали видання адресовані викладачам, студентам філологічних факультетів, учителям української мови тощо.

УДК 811. 161.2`367.332(072.057.875)

Герман В.В., 2021
Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2021

ЗМІСТ

Передмова

Опис навчальної дисципліни

Методи, методики й технології навчання. Інструменти, обладнання й програмне забезпечення

Компетентності

Програмні результати навчання

Критерії і методи оцінювання результатів навчання. Розподіл балів. Засоби діагностики

Програма початкової дисципліни «Сучасна українська літературна мова: синтаксис простого й простого ускладненого речень»

Структура навчальної дисципліни

Методичні матеріали до практичних занять, самостійних і контрольних робіт

Теми рефератів

Схеми й зразки синтаксичного аналізу

Рекомендовані джерела інформації

ПЕРЕДМОВА

Метою курсу «Сучасна українська літературна мова» є формування у здобувачів поглибленого розуміння базових категорій сучасної синтаксичної теорії, її концептуальних парадигм і персоналій; теоретичне й практичне утвердження загально визнаних диференційних ознак синтаксичних одиниць, зокрема синтаксису простого й простого ускладненого речень.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є синтаксис простого й простого ускладненого речень, а саме: основні поняття синтаксису; словосполучення; речення як основна одиниця синтаксису; типологія речень; просте двоскладне речення; головні та другорядні члени речення; односкладні та неповні речення; просте ускладнене речення; однорідні та відокремлені члени; звертання, вставні й вставлені конструкції.

Завданням вивчення навчальної дисципліни є *сформувати* теоретичні знання студентів через аналіз і узагальнення основних понять синтаксису, сучасних концепцій синтаксису простого та простого ускладненого речень, комунікативної та семантико-структурної типології простих речень і принципів їх класифікації; *дослідити* семантико-синтаксичні відношення та форми підрядних зв'язків у словосполученні, користуючись сучасною методикою; *диференціювати* головні й другорядні члени речення за структурно-морфологічними характеристиками, враховуючи явище синкретизму; *кваліфікувати* тип ускладнення простого речення; системна характеристика основних типів словосполучень, простих елементарних і неелементарних речень, предикативних центрів, другорядних членів речення; *сприяти* вдосконаленню практичних навичок і вмінь виконувати синтаксичний аналіз речення; *сформувати* в студентів свідоме розуміння автентичних синтаксичних норм української мови, що вбачаємо надзвичайно актуальним в умовах регіональної мовної ситуації українсько-російського порубіжжя. Регіональний аспект застосовано також під час окреслення творчих завдань, тренувальних вправ, завдань для самостійних і контрольних робіт на матеріалі текстів письменників,

академічної спільноти, культурних і громадських діячів Сумщини тощо.

Передумови для вивчення дисципліни. Зв'язки з теоретичними та спеціальними теоретичними курсами загального фундаментального та професійного циклу: морфологія, історична граматики, діалектологія, культура української мови, стилістика, фахова українська мова, вступ до мовознавства, методика навчання української мови.

Академічна доброчесність. Дотримання академічної доброчесності здобувачами вищої освіти передбачає: дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права; посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей; надання достовірної інформації про результати власної навчальної, наукової, творчої діяльності, використанні методики досліджень і джерела інформації; самостійне виконання завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання.

Пропоновані методичні рекомендації містять усі необхідні матеріали для успішного практичного опанування курсу: робочу навчальну програму, завдання для аудиторних занять і самостійної роботи, комплексну контрольну роботу, тести, схеми й зразки синтаксичного аналізу та ін.

Матеріали видання пропонуємо викладачам, студентам філологічних факультетів, учителям української мови тощо.

Опис навчальної дисципліни

I СЕМЕСТР

Найменування показників	Освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни	
		Денна форма навчання	Заочна форма навчання
Кількість кредитів – 4	бакалавр	Обов'язкова	
		Рік підготовки:	
3-й		3-й	
Семестр			
5-й		5-й	
Лекції			
18 год.		4 год.	
Практичні, семінарські			
20 год.		6 год.	
Самостійна робота			
80 год.		110 год.	
Консультації:			
2 год.			
Вид контролю: іспит			
Загальна кількість годин - 120			

II СЕМЕСТР

Найменування показників	Освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	Заочна форма навчання
Кількість кредитів – 3	бакалавр	Обов'язкова	
		Рік підготовки:	
3-й		3-й	
Семестр			
6-й		6-й	
Лекції			
20 год.		6 год.	
Практичні, семінарські			
24 год.		6 год	
Самостійна робота			
46 год.		78 год	
Консультації:			
Вид контролю: іспит			
Загальна кількість годин - 90			

Методи, методики й технології навчання.

Інструменти, обладнання та програмне забезпечення

Методи навчання. Інформаційний (лекція, розповідь, бесіда, консультація, самостійна робота), пояснювально-ілюстративний, репродуктивний, проблемний (проблемна лекція, практичні вправи аналітичного змісту, самостійна робота), частково-пошуковий, дослідницький (індивідуальна робота, реферат, творчі завдання).

Методики та технології навчання: теоретико-інформаційні (усний виклад, бесіда, розповідь, пояснення, обговорення, дискусія, консультування), практико-операційні (вправи, алгоритми, експерименти), пошуково-творчі (мозкова атака, творчий діалог, аналіз ситуацій), самостійна робота (виконання тестів, вправ), контрольньо-оцінювальні (виступ, контрольна робота).

Інструменти, обладнання та програмне забезпечення. Конспекти лекцій. Методичні рекомендації до практичних занять і самостійної роботи. Контрольні завдання для проведення проміжного контролю; комплексна контрольна робота. Навчально-методичні й навчальні посібники викладача. Мультимедійні презентації.

Компетентності

Інтегральна

ІК. Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі й практичні проблеми в галузі середньої освіти, що передбачає застосування теорій та методів освітніх наук і характеризується комплексністю й невизначеністю педагогічних умов організації навчально-виховного процесу в основній (базовій) середній школі.

Загальні

ЗК 1. Знання та розуміння специфіки предметної галузі, базових філологічних понять, усвідомлення особливостей професійної діяльності.

ЗК 2. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області та її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, вести здоровий спосіб життя.

ЗК 5. Здатність спілкуватися державною мовою усно і письмово.

ЗК 7. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК 8. Здатність застосовувати інформаційно-комунікативні технології.

ЗК-9. Здатність діяти на основі принципів професійної етики, дотримуватися правил академічної доброчесності.

Професійні

ПК 6. Здатність використовувати досягнення сучасної науки галузях мовознавства і літературознавства в практиці навчання української мови і літератури в закладах загальної середньої освіти (рівень базової середньої освіти).

ПК 7. Здатність адекватно використовувати мовні ресурси, демонструвати сформовану мовну й мовленнєву компетенції в процесі фахової та міжособистісної комунікації, володіти різними засобами мовної поведінки в різних комунікативних контекстах.

ПК 8. Здатність використовувати когнітивно-дискурсивні вміння, спрямовані на сприйняття й породження зв'язних монологічних і діалогічних текстів в усній і письмовій формах, володіти методикою розвитку зв'язного мовлення учнів у процесі говоріння й підготовки творчих робіт.

ПК 10. Здатність застосовувати у власній практичній діяльності сучасні підходи (особистісно орієнтований, діяльнісний, компетентнісний) до викладання української мови і літератури, на підставі передового українського й міжнародного досвіду.

ПК 12. Здатність взаємодіяти зі спільнотами (на місцевому, регіональному, національному, європейському й глобальному рівнях) для розвитку професійних знань і фахових компетентностей, використання практичного досвіду й мовно-літературного контексту для реалізації цілей освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти.

Програмні результати

Знання	ПРЗ 2 ПРЗ 4	Програмні результати навчання, визначені ООП ПРЗ 2. Знає та розуміє принципи, форми, сучасні методи, методичні прийоми навчання предмета в закладах загальної середньої освіти (рівень базової середньої освіти). ПРЗ 4. Знає сучасні філологічні й дидактичні засади навчання української мови і літератури, мовні норми, соціокультурну ситуацію розвитку української мови, особливості використання мовних одиниць у певному контексті, мовний дискурс художньої літератури й сучасності. <i>А також знає:</i> основні ідеї провідних українських та зарубіжних синтаксистів і шкіл 19-21 століття; визначальні особливості синтаксису української мови;
---------------	------------------------------	---

<p>Уміння</p>	<p>ПРУ 3 ПРУ 8 ПРУ 9 ПРУ 11 ПРУ 12</p>	<p>чинники синтаксичної еволюції та основні періоди розвитку українського синтаксису; типи синтаксичних одиниць та їх диференційні ознаки; закономірності варіацій, модифікацій і трансформацій синтаксичних одиниць; синтаксичні категорії та особливості їх співвідношення; різновиди синтаксичних зв'язків і смислових відношень.</p> <p>ПРУ 3. Уміє працювати з теоретичними та науково-методичними джерелами (зокрема цифровими), знаходити, обробляти, систематизувати й застосовувати в освітній діяльності сучасну наукову інформацію, бібліографію, комп'ютерні технології.</p> <p>ПРУ 8. Пояснює особливості розвитку української мови та літератури, специфіку розвитку літературного процесу в Україні в культурному контексті, зміст естетичних теорій, методів, напрямів, течій, стилів, жанрів, твори української класики й сучасності у взаємозв'язках зі світовою літературою й культурою, порівнює мовні й літературні факти, явища, узагальнює, визначає їхні подібності й відмінності, фахово оперує українознавчими поняттями.</p> <p>ПРУ 9. Володіє комунікативною компетентністю з української мови (лінгвістичний, соціокультурний, прагматичний компоненти відповідно до загальноєвропейських рекомендацій із мовної освіти), здатний удосконалювати й підвищувати власний компетентнісний рівень у вітчизняному та міжнародному контексті.</p> <p>ПРУ 11. Розрізняє епохи (періоди), напрями, течії, жанри, стилі української літератури за їх сутнісними характеристиками й на тлі світового письменства; використовує гуманістичний потенціал української мови і літератури для формування духовного світу юного покоління громадян України.</p> <p>ПРУ 12. Знає, розуміє і демонструє здатність реалізувати теоретичні й методичні засади навчання української мови і літератури для виконання освітньої програми в базовій середній школі.</p> <p><i>А також уміє:</i> грунтовно орієнтуватися в сучасних концепціях і теоріях синтаксису простого елементарного й неелементарного речень; аналізувати наукову літературу з проблем, що вивчаються; застосовувати методи синтаксичного аналізу; давати типологічну характеристику синтаксичним явищам; визначати основні синтаксичні одиниці, уміти</p>
----------------------	---	--

<p>Комунікація</p>	<p>ПРК 1 ПРК 2 ПРУ 3</p>	<p>диференціювати їх у тексті; аналізувати речення у формально-граматичному, семантико-синтаксичному та комунікативному аспектах; виконувати синтаксичний аналіз різних типів простого речення, характеризувати члени речення; диференціювати типи односкладних речень, їх головні члени; визначати способи ускладнення структури простого речення.</p> <p>ПРК 1. Володіє основами професійної мовленнєвої культури при вивченні української мови і літератури. ПРК 2. Здатний використовувати когнітивно-дискурсивні вміння, спрямовані на сприйняття й породження зв'язних монологічних і діалогічних текстів в усній і письмовій формах, володіє методикою розвитку зв'язного мовлення учнів у процесі говоріння й підготовки творчих робіт. ПРК 3. Ефективно спілкується в колективі, науково-навчальній, соціально-культурній та офіційно-ділових сферах; виступає перед аудиторією, бере участь у дискусіях, обстоює власну думку (позицію), дотримується культури поведінки й мовленнєвого спілкування. <i>А також:</i> підготовлений для фахової комунікації із представниками наукових кіл; використовувати набуті знання під час наукових виступів, ведення дискусій з проблемних питань синтаксису.</p>
<p>Автономія</p>	<p>ПРА 1 ПРА 2</p>	<p>ПРА 1. Усвідомлює соціальну значущість майбутньої професії, сформованість мотивації до здійснення професійної діяльності. ПРА 2. Навчається впродовж життя і вдосконалює з високим рівнем автономності набути під час навчання кваліфікацію.</p>

Критерії і методи оцінювання результатів навчання. Розподіл балів

Критерії оцінювання

Кількість балів за всі види навчальної діяльності	Критерії оцінювання навчальних досягнень студента
90 – 100	<p><i>Знання:</i> здобувач засвідчує фундаментальні, різнобічні, системні знання будови української мови, синтаксичної системи української літературної мови, різнорівневих особливостей сучасної української літературної мови; основних термінів і понять курсу; виявляє глибокі знання мовної системи, усвідомлено їх застосовує під час коментування, пояснення мовних явищ та фактів; з'ясовує</p>

	<p>причинно-наслідкові зв'язки у виявленні мовних закономірностей та законів; самостійно здобуває знання, опрацьовуючи основну і додаткову літературу; використовує знання під час розв'язання пізнавальних завдань; володіє знаннями, здобутими у ході виконання самостійної роботи; володіє інформацією про найновіші досягнення у лінгвістичній галузі, вміє застосувати її для розв'язання практичних завдань. <i>Уміння</i>: виконує вправи найвищої складності, виявляючи уміння описового, класифікаційного та аналітико-синтетичного характеру, аргументує власні дії, подає поширені коментарі до лінгвістичних явищ, не припускаючись помилок; спирається на знання різних концепцій та підходів до тлумачення мовних фактів і закономірностей; здатен запропонувати власні шляхи і способи розв'язання лінгвістичних задач. Здобувач дотримується принципів <i>академічної доброчесності</i>.</p>
82 - 89	<p><i>Знання</i>: здобувач засвідчує повною мірою знання будови української мови, синтаксичної системи української літературної мови, різнорівневих особливостей сучасної української літературної мови; основних термінів і понять курсу; виявляє глибокі знання мовної системи, усвідомлено їх застосовує під час коментування, пояснення мовних явищ та фактів; з'ясовує причинно-наслідкові зв'язки у виявленні мовних закономірностей та законів; самостійно здобуває знання, опрацьовуючи основну і додаткову літературу; використовує знання під час розв'язання пізнавальних завдань. <i>Уміння</i>: виконує вправи найвищої складності, виявляючи уміння описового, класифікаційного та аналітико-синтетичного характеру, аргументує власні дії, подає поширені коментарі до лінгвістичних явищ, не припускаючись помилок. Здобувач дотримується принципів <i>академічної доброчесності</i>.</p>
74 - 81	<p><i>Знання</i>: здобувач на належному рівні засвідчує знання будови української мови, синтаксичної системи української літературної мови, різнорівневих особливостей сучасної української літературної мови; основних термінів і понять курсу; володіє основним теоретичним матеріалом: знання засвідчують оволодіння основною навчально-науковою літературою, але не виявляють ознайомлення з додатковою літературою; демонструє широку лінгвістичну компетенцію, але не завжди її достатньо для пояснення причинно-наслідкових зв'язків у мовній системі. <i>Уміння</i>: виконує основні види практичних завдань, але не завжди правильно пояснює власні дії; виконує дії класифікаційного характеру, але допускає мовленнєві помилки в оформленні класифікаційних жанрів; не може пояснити вияву всіх лінгвістичних закономірностей; аналізує мовні явища, припускаючись поодиноких помилок. Здобувач дотримується принципів <i>академічної доброчесності</i>.</p>
64 - 73	<p><i>Знання</i>: здобувач засвідчує задовільні знання будови української мови, синтаксичної системи української літературної мови, різнорівневих особливостей сучасної української літературної мови; основних термінів і понять курсу; має фрагментарний, не завжди усвідомлений характер засвоєної інформації; наводить приклади з лекцій та підручників, не завжди може запропонувати власні приклади; не застосовує знання у нових умовах або слабо орієнтується в тому, як їх застосувати; у процесі коментування спирається лише на знання, здобуті під час колективної роботи; не</p>

	<p>здатен до креативності. <i>Уміння</i>: виконує основні вправи, виявляючи уміння описового, класифікаційного та аналітико-синтетичного характеру, але виконує дії лише за аналогією; коментує мовні явища, але припускається помилок; у мовленні наявні деякі недоліки; тяжіє до творчого розв'язання лінгвістичних задач.</p> <p>Здобувач дотримується принципів <i>академічної доброчесності</i>.</p>
60 - 63	<p><i>Знання</i>: здобувач засвідчує достатні знання будови української мови, синтаксичної системи української літературної мови, різномірних особливостей сучасної української літературної мови; основних термінів і понять курсу; має фрагментарний, не завжди усвідомлений характер засвоєної інформації; наводить приклади з лекцій та підручників, не застосовує знання у нових умовах; у процесі коментування спирається лише на знання, здобуті під час колективної роботи. <i>Уміння</i>: виконує основні вправи, виявляючи уміння описового, класифікаційного та аналітико-синтетичного характеру, але виконує дії лише за аналогією; коментує мовні явища, але припускається помилок; у мовленні наявні недоліки.</p> <p>Здобувач у цілому дотримується принципів <i>академічної доброчесності</i>.</p>
35-59	<p><i>Знання</i>: здобувач засвідчує слабкі знання будови української мови, синтаксичної системи української літературної мови, різномірних особливостей сучасної української літературної мови; основних термінів і понять курсу; слабо володіє теоретичним матеріалом, що зумовлено недостатнім опрацюванням навчально-наукової літератури: не володіє термінологією, помиляється у процесі формування визначень, не може навести приклади. <i>Уміння</i>: відчуває труднощі під час виконання простих вправ; допускає помилки у виявленні мовних одиниць, визначенні їх структури, семантики та функцій; помиляється у визначенні категоріальних властивостей.</p>
1 - 34	<p><i>Знання</i>: здобувач не засвідчує знання будови української мови, стилістичної системи української літературної мови, різномірних особливостей сучасної української літературної мови; основних термінів і понять курсу; не володіє теоретичним матеріалом, що зумовлено недостатнім опрацюванням навчально-наукової літератури: не володіє термінологією, помиляється у процесі формулювання визначень, не може навести приклади; не обізнаний з науково-довідковою літературою. <i>Уміння</i>: відчуває труднощі під час виконання простих вправ; допускає помилки у виявленні мовних одиниць, визначенні їх структури, семантики та функцій; не вміє застосовувати теоретичні положення у розв'язанні завдань.</p>

Методи оцінювання

Оцінювання навчальних досягнень студентів здійснюється за системою ЄКТС та національною шкалою оцінювання. Накопичувальна бально-рейтингова система передбачає оцінювання компетентностей, передбачених освітньо-професійною програмою, за всі види аудиторної та позааудиторної навчальної діяльності: активна робота під час лекції, виступ на занятті, контрольна робота, тестування, поточний і підсумковий контроль, індивідуальна навчально-дослідна робота, неформальне навчання тощо.

Розподіл балів

I СЕМЕСТР (ІСПИТ)

Поточний контроль (практичні, контр. роб., лекції)									Разом	Сума	Підсум- ковий (екз.)	Загальна сума
РОЗДІЛ 1												
Т 1	Т 2	Т 3	Т 4	Т 5	Т 6	Т 7	конт р.	лекці ї	59	75	25	100
Поточний контроль												
5	5	5	5	10	5	5	5	14				
Контроль самостійної роботи									16			
	4		4		4	4						

II СЕМЕСТР (ІСПИТ)

Поточний контроль (практичні, конс., контр. роб., лекції)									Разом	Сума	Підсум- ковий (екз.)	Загальн а сума
РОЗДІЛ 2												
Т 1	Т 2	Т 3	Т 4	Т 5			конт р.	лекц ії	54	75	25	100
Поточний контроль												
10	10	5	5	5			5	14				
Контроль самостійної роботи та ІНДЗ									21			
2	2	2	3	2			ІНДЗ 10					

* За бажанням студента можуть враховуватися результати навчання у **неформальній освіті** (відповідно до Положення про порядок визнання результатів навчання у неформальній та/або інформальній освіті у СумДПУ імені А. С. Макаренка); зокрема: участь у мовному конкурсі / олімпіаді – 12 балів, участь у тренінгу, вебінарі, майстер-класі з питань синтаксису – 4 бали.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
		для екзамену, заліку, курсового проекту (роботи), практики
90 – 100	A	відмінно
82 - 89	B	добре
74 - 81	C	
64 - 73	D	
60 - 63	E	задовільно
35-59	FX	
1 - 34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Програма навчальної дисципліни
«Сучасна українська літературна мова:
синтаксис простого і простого ускладненого речень»

Розділ 1. Синтаксис словосполучення та простого речення

Тема 1.1. Загальні питання синтаксису. Предмет синтаксису. Синтаксис як розділ граматики. Синтаксис мови і синтаксис мовлення. Зв'язок синтаксису з іншими науками. Самобутність українського синтаксису. З історії становлення українського синтаксису. Основні поняття синтаксису. Система і типи синтаксичних одиниць у словосполученні і реченні. Синтаксичні відношення і зв'язки. Засоби вираження синтаксичних зв'язків.

Тема 1.2. Словосполучення в системі синтаксичних одиниць. Словосполучення як непередикативна синтаксична одиниця. З історії вчення про словосполучення. Різні погляди вчених на природу словосполучення. Словосполучення серед інших мовних одиниць: словосполучення і слово; словосполучення і речення. Принципи класифікації словосполучень: синтаксичний зв'язок у словосполученнях (сурядні і підрядні); структура словосполучень (прості і складні); ступінь семантичного злиття компонентів словосполучення (вільні і синтаксично неподільні); морфологічна природа стрижневого слова (іменні, дієслівні, прислівникові); семантико-синтаксичні відношення в словосполученні (атрибутивні, об'єктні, адвербіальні); форми підрядного зв'язку у словосполученні (узгодження, кореляція, керування, прилягання).

Тема 1.3. Речення як основна одиниця синтаксису. Типологія речень у сучасній українській мові. Поняття про речення. Проблема тлумачення поняття “речення” в мовознавстві. Сучасне розуміння речення: формально-синтаксичний, семантико-синтаксичний і комунікативний аспекти. Головні ознаки речення. Порядок слів у простому реченні. Актуальне членування речення. Речення і судження. Комунікативні типи речення: класифікація речень за модальністю (розповідні, питальні, спонукальні, бажальні, переповідні, гіпотетичні) та емоційністю (окличні і неокличні)); поділ речень за характером співвідношення змісту речення з дійсністю (стверджувальні і заперечні). Формально синтаксична типологія речень (прості і складні, поширені і непоширені, ускладнені і неускладнені, повні і неповні, членовані і нечленовані). Статус і граматична природа неповних речень у сучасному мовознавстві. Критерії визначення неповноти речення та розмежування неповних і односкладних речень. Типи неповних речень: еліптичні, контекстуальні, ситуативні, видільні, обірвані. Еквіваленти речення (слова-речення, незакінчені речення, звертання-речення).

Парадигматика в системі речень. Речення і синтагма.

Тема 1.4. Просте двоскладне речення. Головні члени речення. Загальна характеристика підмета і присудка як предикативного центру простого двоскладного речення.

Підмет. Структурно-семантична та граматична характеристика підмета. Диференційні ознаки підмета. Різновиди підметів: прості (іменник у називному

відмінку, прикметник у називному відмінку; субстантивований прикметник дієприкметник, займенник, числівник, прислівник; субстантивована службова частина мови; вигук; прийменниково-іменникове або іменниково-іменникове сполучення темпорального значення; фразеологізм; лексикалізоване словосполучення; займенникова сполука; інфінітив) і складені (кількісний; соціативний; сполучення займенника або числівника та родового відмінка займенника, іменника з прийменником; сполучення неозначеного займенника з прикметником; сполучення іменника зі значенням сукупності з іменником у родовому відмінку; інфінітивний; речення).

Присудок. Морфологічні і семантичні вияви присудка. Диференційні ознаки присудка. Різновиди присудків: простий дієслівний присудок (дієслово дійсного, умовного або наказового способу; фразеологізм дієслівного типу; інфінітив; вигуково-дієслівна форма); складений присудок: складений дієслівний (інфінітив + фазове чи модальне допоміжне дієслово, фразеологізм, предикативний прикметник чи прислівник); ускладнена форма складеного дієслівного присудка (кілька допоміжних дієслів + інфінітив); складений іменний (дієслово-зв'язка + іменна частина мови: іменник, прикметник, займенник, числівник, дієприкметник, прислівник, фразеологізм); складений змішаний (поєднання складеного дієслівного та складеного іменного присудків); подвійний (особова форма повнозначного дієслова на позначення руху, стану чи діяльності + прикметник чи дієприкметник).

Координація форм підмета і присудка. Активний і пасивний звороти двоскладного речення.

Тема 1.5. Односкладні речення. Поняття про односкладні речення в сучасному мовознавстві. З історії вчення про односкладні речення. Типи односкладних речень за формою і граматичним значенням: дієслівні (означено-особові, неозначено-особові, узагальнено-особові, безособові, інфінітивні); іменні (номінативні, вокативні, генітивні). Різні погляди науковців на типологію односкладних речень.

Морфологічне вираження головного члена означено-особового речення (дієслова): перша особа однини / множини теперішнього / майбутнього часу; друга особа однини / множини теперішнього / майбутнього часу; перша особа множини наказового способу; друга особа однини/множини наказового способу.

Морфологічне вираження головного члена неозначено-особового речення (дієслова): третя особа множини теперішнього / майбутнього часу; минулий час дійсного способу у множині; умовний спосіб у множині.

Морфологічне вираження головного члена узагальнено-особового речення (дієслова): друга особа однини теперішнього / майбутнього часу дійсного способу; друга особа однини/множини наказового способу; третя особа однини/множини теперішнього часу дійсного способу; минулий час.

Морфологічне вираження головного члена безособового речення: безособове дієслово; особове дієслово, вжите в значенні безособового; безособове дієслово із залежним інфінітивом; предикативний прислівник чи слово категорії стану; слово категорії стану із залежним інфінітивом; безособова форма на *-но*, *-то*; заперечна предикативна форма.

Типи інфінітивних речень: спонукальне; питальне; бажальне; виражає побажання, пораду; виражає об'єктивно-суб'єктивну зумовленість дії (неминучість, можливість / неможливість тощо).

Семантико-структурні типи номінативних речень: буттєве; вказівне; оцінне (окличне); називне.

Тема 1.6. Другорядні члени речення. Загальна характеристика другорядних членів речення. Різні погляди на другорядні члени та їх класифікацію в синтаксичній науці. Традиційна класифікація другорядних членів речення.

Означення як синтаксичне вираження атрибута, його особливості: тип залежно від синтаксичного зв'язку (узгоджене, неузгоджене); поширене / непоширене; препозитивне/постпозитивне; спосіб морфологічного вираження *узгоджених* (прикметник, дієприкметник, займенник, числівник, прикметниковий чи дієприкметниковий зворот); *неузгоджених* (іменник у непрямому відмінку, прийменниково-іменникова форма, інфінітив, прислівник, дієприслівник, займенник, синтаксично неподільне словосполучення, фразеологізм, невідмінюване слово, графічне скорочення тощо) означень. Розмежування неузгоджених означень і додатків.

Прикладка як різновид означення. Особливості прикладки: поширена / непоширена; препозитивна / постпозитивна; відокремлена / невідокремлена; власна / загальна назва; видова / родова назва означає: 1) характеристика особи за професією, родом занять, національністю, соціальним станом, місцем проживання, родинними стосунками, віком, статтю тощо; 2) образно-метафорична характеристика особи чи предмета. Розмежування прикладки і складного слова.

Додаток як синтаксичне вираження об'єкта. Типи (прямий / непрямий) та спосіб морфологічного вираження *прямих* (знахідний відмінок іменника, займенника тощо без прийменника; родовий відмінок іменника при заперечному дієслові; родовий партитивний, родовий відмінок у сполученні зі словами *жаль, шкода*) і *непрямих* (непрямі відмінки іменника, займенника, іменникового словосполучення тощо з прийменниками й без прийменників, крім тих, якими виражається прямий додаток; інфінітив) додатків.

Обставина як синтаксичне вираження різних ознак і відношень дії або стану. Семантичні типи обставин (способу дії, міри і ступеня, місця, часу, причини, мети, умови, допустовості, наслідку) та способи морфологічного вираження (прислівник; дієприслівник; дієприслівниковий зворот; іменник; прийменниково-іменникова форма; інфінітив; фразеологізм; синтаксично неподільне словосполучення).

Синкретичні члени речення. Нове вчення про другорядні члени речення: обов'язкові й необов'язкові члени речення, валентно зумовлені члени речення. Детермінанти та їх різновиди. Дуплексиви.

Розділ 2. Синтаксис простого ускладненого речення

Тема 2.1. Поняття про синтаксичне ускладнення в структурі простого речення. Семантична складність речення й формальне ускладнення простого речення. Основні типи ускладнень: однорідні члени, відокремлені члени, вставні слова і словосполучення, вставлені компоненти речення, звертання.

Тема 2.2. Однорідні члени речення. Поняття про однорідні члени речення. Тип відношень між однорідними членами речення (єднальні, зіставно-протиставні, розділові, градаційні, приєднувальні) та відкритість / закритість однорідного ряду. Засоби вираження однорідності (сурядні сполучники, інтонація).

Проблема диференціації однорідних членів речення та подібних до них лексико-граматичних утворень (поєднання дієслів, що становлять предикативне ціле; фразеологізм; лексичний повтор; уточнювальні члени речення; різні граматичні вияви одного члена речення).

Однорідні і неоднорідні означення. Лексико-граматичні показники, що зумовлюють однорідність означень: перелічувальна характеристика предметів за однією ознакою; перше означення підсилюється / уточнюється другим і наступними; постпозиція означень стосовно означуваного слова; означення виражені одним лексико-граматичним розрядом прикметника; тісний граматичний зв'язок кожного означення з означуваним словом; поєднання сурядним сполучником; означення-епітети / синоніми / антоніми; прикметник і дієприкметниковий зворот після нього. Причини неоднорідності: відсутність супідрядного зв'язку з означуваним словом; характеризують предмет з різних боків; виражені прикметниками різних лексико-граматичних розрядів; виражені займенником і прикметником; виражені числівником і прикметником; виражені дієприкметником / дієприкметниковим зворотом і прикметником після нього.

Однорідність підметів, присудків, додатків, обставин.

Узагальнювальні слова при однорідних членах речення. Семантичні особливості (родова назва; якісна оцінка; власне / кількісне узагальнення тощо) та спосіб морфологічного вираження узагальнювальних слів (іменник; прикметник; числівник; займенник; дієслово; прислівник; фразеологізм; словосполучення).

Тема 2.3. Речення з відокремленими другорядними членами. Поняття про відокремлення. Основні умови відокремлення другорядних членів. Напівпредикативні відношення при відокремленні другорядних членів речення.

2.3.1. Відокремлення означень. Спосіб морфологічного вираження відокремлених означень: прикметниковий зворот; дієприкметниковий зворот; інфінітив; одиничні іменники / прикметники / дієприкметники; субстантивний зворот. Умови відокремлення означень, виражених дієприкметниковими зворотами: постпозиція щодо означуваного слова; додатковий обставинний відтінок значення (часовий, причинний, умовний, допустовий); послаблений синтаксичний зв'язок з означуваним словом (віддаленість від означуваного слова); означуване слово виражене особовим займенником. Умови відокремлення прикладок: постпозиція щодо означуваного слова; означуване слово виражене власною назвою; означуване слово виражене особовим займенником; прикладка поширена; має обставинний відтінок значення; є постпозитивною власною назвою; залежить від відсутнього в реченні слова; приєднується до означуваного слова за допомогою слів «*на ім'я*», «*на прізвище*», «*родом*», «*за освітою*», «*так званий*»; віддалена від означуваного слова іншими членами речення тощо. Умови відокремлення неузгоджених означень: віддаленість означення від означуваного слова; означуване слово виражене займенником; означуване слово виражене власною назвою; постпозиція щодо означуваного слова; включення субстантивної форми в ряд

однорідних членів речення разом з відокремленими узгодженими означеннями; означення виражене інфінітивом.

2.3.2. Відокремлення обставин. Спосіб морфологічного вираження відокремлених обставин: дієприслівниковий зворот; одиничний дієприслівник; прийменниково-іменникова форма; субстантивний зворот; прислівник / прислівниковий зворот; інфінітив / інфінітивна конструкція. Причини невідокремлення дієприслівникових зворотів і одиничних дієприслівників: одиничний дієприслівник стоїть у реченні безпосередньо після присудка й означає спосіб дії; дієприслівниковий зворот фразеологічного типу; дієприслівниковий зворот починається часткою *і (й)*; дієприслівниковий зворот – логічний центр речення; дієприслівниковий зворот поєднаний з іншою обставиною єднальним сполучником.

2.3.3. Відокремлення додатків, що починаються словами *крім, окрім, окрім, за винятком, особливо, зокрема, наприклад, замість, навіть, включаючи, на відміну від, поряд із, щодо, наперекір* тощо. Значення відокремлених додатків (включення, виключення, заміщення, доповнення).

2.3.4. Відокремлені уточнювальні члени речення. Типи уточнювальних членів речення: означення, що уточнюють попередні означення; обставини, що уточнюють попередні обставини; уточнювальні прикладки, що починаються словами *або, чи, тобто, себто, як, як-от, а саме, особливо, навіть, переважно, родом, на ім'я* тощо; уточнювальні додатки, що починаються словами *точніше, передусім, у тому числі, наприклад, зокрема* тощо; уточнювальні присудки; уточнювальні підмети.

Тема 2.4. Звертання. Різні погляди щодо граматичного погляду на звертання. Спосіб морфологічного вираження звертання: іменник у кличному відмінку; іменник у називному відмінку; субстантивований прикметник / числівник / дієприкметник / прислівник; 3) особовий займенник; підрядне займенниково-співвідносне речення узагальненого характеру. Стилїстична функція звертання (апелятивна, експресивна). Диференціація звертання, вокативного речення-звертання, відокремленої прикладки і називного уявлення.

Тема 2.5. Вставні компоненти. Різновиди вставних компонентів. Семантичні розряди (упевненість / неупевненість, можливість / неможливість; радість, співчуття, здивування; джерело повідомлення; активізація уваги; послідовність викладу, зв'язок висловленої думки з попередньою; висновок; оцінка міри того, про що йдеться; експресивність, емоційність вислову тощо) та структурний тип (слово, словосполучення, речення) вставних конструкцій.

Вставлені конструкції. Різновиди вставлених конструкцій. Сміслові зв'язки між реченням і вставленою конструкцією (пояснення, доповнення, уточнення) та синтаксична структура вставленої конструкції (слово, словосполучення, просте неускладнене / просте ускладнене речення; складне речення, кілька речень).

Тема 2.6. Порівняння в простому реченні. Поняття про порівняльний зворот. Умови відокремлення порівняльних зворотів. Порівняльні звороти в структурі сталих висловів іменних частин складених присудків. Відокремлення порівняльних зворотів.

Структура навчальної дисципліни

1 СЕМЕСТР

Назви тем	Кількість годин							
	Денна форма				Заочна форма			
	Усього	лекції	практичні/ конс.	самостійна робота	Усього	лекції	практичні заняття	самостійна робота
Аудиторна і самостійна робота								
Розділ 1: Синтаксис словосполучення та простого речення								
Т. 1. Загальні питання синтаксису	15	3	2	10	16	1	1	14
Т. 2. Словосполучення в системі синтаксичних одиниць	17	3	4	10	16	1	1	14
Т. 3. Речення як основна одиниця синтаксису	15	2	2	11	15		1	14
Т. 4. Типологія речень. Неповне речення	17	2	4	11	15	1		14
Т. 5. Просте двоскладне речення. Головні члени речення	18	3	4	11	16	1	1	14
Т. 6. Другорядні члени речення	16	3	2	11	15		1	14
Т. 7. Односкладні речення	16	2	2/2	10	15		1	14
Контрольна робота (домашня)	6			6	12			12
Усього	120	18	20/2	80	120	4	6	110

2 СЕМЕСТР

Назви тем	Кількість годин							
	Денна форма				Заочна форма			
	Усього	Лекції	Практичні/ конс.	Самостійна робота, ІНДЗ	Усього	Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота, ІНДЗ
Аудиторна і самостійна робота								
Розділ 1: Синтаксис простого ускладненого речення								
Т. 1. Просте ускладнене речення. Однорідні члени речення.	15	4	4	7	13	1	1	11
Т. 2. Відокремлені члени речення (додатки, означення, обставини тощо).	19	4	8	7	14	2	1	11
Т. 3. Звертання.	15	4	4	7	13	1	1	11
Т. 4. Вставні і вставлені конструкції.	15	4	4	7	15	2	2	11
Т. 5. Порівняння в простому реченні.	12	4	2	6	12		1	11
Комплексна контрольна робота (аудиторна)	8		2	6	11			11
Індивідуальна навчально-дослідна робота Участь у студентській науковій конференції з доповіддю (з проблем синтаксису простого речення) – 5 б / Стаття з проблем синтаксису простого речення у збірнику студентських наукових праць/колективній монографії – 9 б .	6			6	12			12
Усього	90	20	24	46	90	6	6	78

Теми практичних занять

1 семестр

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
	Розділ 1. Синтаксис словосполучення та простого речення	
Т. 1	Загальні питання синтаксису	2
Т. 2	Словосполучення в системі синтаксичних одиниць	4
Т. 3	Речення як основна одиниця синтаксису	2
Т. 4	Типологія речень у сучасній українській мові. Неповне речення	4
Т. 5	Просте двоскладне речення. Головні члени речення	4
Т. 6	Другорядні члени речення	2
Т. 7	Односкладні речення	2 / 2 (конс.)
	Усього	20 / 2

Теми практичних занять

2 семестр

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
	Розділ 2. Синтаксис простого ускладненого речення	
Т. 1	Просте ускладнене речення. Однорідні члени речення	4
Т. 2	Відокремлені члени речення (додатки, означення, обставини тощо).	8
Т. 3	Звертання.	4
Т. 4	Вставні і вставлені конструкції.	4
Т. 5	Порівняння в простому реченні.	2
	Комплексна контрольна робота (аудиторна)	2
	Усього	24

Методичні матеріали до практичних занять, самостійних і контрольних робіт

1 семестр

Практичне заняття № 1

Тема: ЗАГАЛЬНІ ПИТАННЯ СИНТАКСИСУ

I. Питання для теоретичного опрацювання:

1. Предмет синтаксису. Самобутність українського синтаксису.
2. Синтаксис як розділ граматики. Предмет синтаксису. Зв'язок синтаксису з іншими науками.
3. Основні поняття синтаксису. Типи синтаксичних одиниць: мінімальна синтаксична одиниця, словосполучення, речення, надфразна єдність (складне синтаксичне ціле).
4. Синтаксичні зв'язки: предикативний, сурядний, підрядний.
5. Форми підрядного синтаксичного зв'язку: узгодження, кореляція, керування, прилягання.

II. Завдання для практичного виконання:

1. Утворіть синтаксичні одиниці різних рівнів, поклавши в основу такі слова: *Україна, учитель, університет, мова, дружба, сім'я*.
2. Утворіть словосполучення способом повного і неповного узгодження, в яких наведені слова виступали б у ролі головного компонента. *Мить, час, радість, щастя, діти, лікар, секретар, бюро, канікули*.
3. Виконайте впр. 1 з теми «Основні поняття синтаксису» (див. навчально-методичний посібник В. В. Герман «Сучасна українська літературна мова: практичний синтаксис», с. 6).
4. Опрацюйте додаткову літературу й підготуйтеся до дискусії на тему: «*Модальність і предикативність: лінії розмежування і протиставлення*».
5. Дослідіть за шкільними програмами й підручниками вивчення даної теми в середній школі (клас, питання теми, теоретичні відомості, вправи тощо).

Додаткова література

1. Брицин В. М. Модальність і предикативність: лінії розмежування і протиставлення. *Мовознавство*. 2015. № 2. С. 77-85.
2. Вихованець І. Р. Граматичні вияви керування. *Лінгвістичні студії*: зб. наук. праць. Вип. 2. Донецьк: ДонДУ, 1996. С. 9-14.
3. Вихованець І. Р. Предикативність. *Українська мова. Енциклопедія*. 2004. С. 482-483.
4. Вінтонів М. О. Проблеми визначення зв'язку між головними членами речення. *Лінгвістичні студії*: зб. наук. праць. Вип. 2. Донецьк: ДонДУ, 1996. С. 91-94.
5. Глушкова Г. М. Структура категорії сурядності. *Лінгвістичні студії*: зб. наук. праць. Вип. 1. Донецьк: ДонДУ, 1994. С. 64-68.
6. Городенська К. Г. Деривація синтаксичних одиниць: монографія. Київ: Наукова думка, 1991. 192 с.
7. Гуйванюк Н. В. Кореперентність синтаксичних одиниць. *Мовознавство*. 2001. № 3. С. 88-96.
8. Гуйванюк Н. В. Типологія наукових підходів до вивчення категорії предикації. *Мовознавство*. 2008. № 4-5. С. 55-64.
9. Гуйванюк Н. До питання комунікативної парадигми речення. *Мовознавство*. 2005. №2-3. С. 148-154.
10. Гуйванюк Н. В. Формально-семантичні співвідношення в синтаксисі української мови: навч. посіб.. Чернівці: Рута, 1994. 72 с.
11. Гуйванюк Н. «Мовна картина світу» українців засобами синтаксису. *Матеріали 5 конгресу Міжнародної асоціації україністів*: зб. наук. статей. Чернівці: Рута, 2003. С. 382-387.
12. Загнітко А. П. Текст як лінгвістична категорія. *Лінгвістичні студії*: зб. наук. праць. Вип. 3. Донецьк: Дон ДУ, 1997. С. 106-133.
13. Загнітко А. П. Типологія синтаксичних зв'язків у внутрішній структурі українського простого речення. *Українське мовознавство*. Київ, 2004. Вип. 31. С. 48-55.
14. Кульбабська О. Сучасні інтерпретації категорії предикації в мовознавстві. *Українська мова*. 2009. № 1. С. 61-73.
15. Межов О. Г. Типологія мінімальних семантико-синтаксичних одиниць: монографія. Луцьк: Волинський нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2012. 464 с.
16. Меншиков І. І. Синтаксичні зв'язки слів у сучасній українській літературній мові: навч. посіб. Дніпропетровськ: РВВ ДНУ, 2001. 89 с.
17. Мірченко М. В. Структура синтаксичних категорій: монографія. Луцьк: РВВ «Вежа», 2004. 393 с.
18. Плющ М. Я. Словоформа у семантично елементарному та ускладненому реченні. Київ: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2013. 362 с.
19. Попова І. С. Фундаментальні категорії метамови українського синтаксису (одиниця, зв'язок, модель): монографія. Дніпропетровськ: ДНУ, 2009. 432 с.
20. Савицький М. Український синтаксис з погляду діахронічної типології. *Мовознавство*. 2006. № 2-3. С. 45-50.

Практичне заняття № 2

Тема: СЛОВОСПОЛУЧЕННЯ

І. Питання для теоретичного опрацювання:

1. Словосполучення як непредикативна синтаксична одиниця. Різні погляди вчених на природу словосполучення.

2. Словосполучення серед інших синтаксичних одиниць: словосполучення і речення, словосполучення і слово. Словосполучення і сполучення слів.

3. Принцип класифікації словосполучень:

- синтаксичний зв'язок у словосполученнях;
- ступінь семантичного злиття компонентів словосполучення;
- морфологічна природа стрижневого слова;
- семантико-синтаксичні відношення у словосполученнях;
- форми підрядного зв'язку у словосполученні.

4. Синтаксичний аналіз словосполучень.

II. Завдання для практичного виконання:

1. Виконайте впр. 1; 6 з теми «Словосполучення в системі синтаксичних одиниць» (див. навчально-методичний посібник В. В. Герман «Сучасна українська літературна мова: практичний синтаксис», с. 8-10).

2. Опрацюйте статтю В. В. Герман «Словосполучення: науково-методичні коментарі» (див. Додатки у навчально-методичному посібнику В. В. Герман «Сучасна українська літературна мова: практичний синтаксис», с. 237-243), додаткову літературу й підготуйтеся до дискусії з актуальних питань теорії словосполучення.

4. Напишіть есе на тему: «Навчання в університеті і майбутня кар'єра», увівши в нього підрядні і сурядні словосполучення (виділіть їх). Поясніть семантико-синтаксичні відношення у 10 (на вибір) словосполученнях есе.

5. Із науково-методичних праць Ваших викладачів випишіть приклади для ілюстрації третього теоретичного питання (назву праці зазначте).

6. Дослідіть за шкільними програмами й підручниками вивчення даної теми в середній школі (клас, питання теми, теоретичні відомості, вправи тощо).

Додаткова література

1. Балко М. Еволюція поглядів на статус і структуру цілісних словосполучень

- української мови. *Лінгвістичні студії*: зб. наук. праць. Вип. 10. Донецьк: ДонДУ, 2002. С. 32-37.
2. Балко М. Цілісні словосполучення сучасної української мови у світлі теорії валентності. *Лінгвістичні студії*: зб. наук. праць. Вип. 11. Донецьк: ДонДУ, 2003. Ч. 1. С. 96-101.
  3. Балко М. В. Словосполучення української мови, побудовані за структурою «іменник + іменник у формі родового відмінка»: семантика і функціонування. *Філологічні науки*. Суми: Сум ДПУ, 2011. С. 3-12.
  4. Балко М. В. Актуальні проблеми теорії словосполучення сучасної української мови: монографія. Дніпропетровськ: Вид-во «Свідлер А. П.», 2014. 349 с.
  5. Баранник Д. Х. Словосполучення: навч. посібн. Дніпропетровськ: РВВ ДНУ, 2007. 45 с.
  6. Вихованець І. Р. Типи словосполучень. *Філологічні студії*. Луцьк, 2000. № 1. С. 6-9.
  7. Герман В. В. Словосполучення. *Від звука до тексту: Аналіз мовних одиниць різних рівнів*. Суми: Університетська книга, 2012. С. 190-199.
  8. Герман В. В. Словосполучення: дискусійні теорії сучасного синтаксису. *Українське мовознавство*. Харків: Цифра Прінт, 2012. Вип. 42/1. С. 73-78.
  9. Денисенко З. Н. Семантичне узгодження між компонентами словосполучення в українській мові: автореф. дис. ... канд. філол. наук. Київ, 2005. 20 с.
  10. Дудик П. С. Сурядні словосполучення: основні питання теорії. *Проблеми граматики і лексикології української мови*. Київ: Правда Ярославичів, 1998. 194 с.
  11. Дудик П. С. Словосполучення в українській літературній. Київ, 1998.
  12. Дудик П. С. Словосполучення, сполучення слів і слово. *Система і структура східнослов'янських мов*. Київ: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 1998. С. 208-213.
  13. Ісак Н. Словосполучення в курсі шкільного синтаксису. *Урок української*. 2007. № 11-12. С. 33-35.
  14. Ісак Н. Словосполучення в курсі шкільного синтаксису. *Урок української*. 2007. № 9-10. С. 44-45.
  15. Кротевич Є. Способи вираження підрядного зв'язку. *Видатні вчені Львівського університету ХХ ст.: Є. В. Кротевич*. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2002. С. 61-84.
  16. Матвіяс І. Особливості словосполучень в західноукраїнському варіанті літературної мови. *Українська мова: науково-теоретичний журнал*. 2006. № 4. С. 45-58.
  17. Мірченко М. В. Функціональний аналіз синтаксичних одиниць (словосполучення, просте речення). Київ, 1997.
  18. Меншиков І. І. Структура словосполучення в сучасній українській літературній мові. Донецьк: РВВ ДДУ, 2000. 36 с.
  19. Онопрієнко М. Семантико-синтаксичні відношення в системі цілісних словосполучень сучасної української мови. *Мовознавчі дослідження*. Донецьк: ДонДУ. С. 30-36.
  20. Петрова О. Функціональні особливості деяких ідіоматичних словосполучень. *Лінгвістичні студії*: зб. наук. праць. Вип. 8. Донецьк: ДонДУ, 2001. С. 76-82.
  21. Терлак З. М. Ад'єктивні словосполучення в аспекті норми. *Матеріали міжнародної славістичної конференції пам'яті Костянтина Трофимовича*. Львів, 1998. С. 247-250.
  22. Терлак З. М. Варіантне керування прикметників у сучасній українській мові. *Мова і духовність нації*. Львів, 1989. С. 131-132.
  23. Терлак З. Синтаксичні кальки в аспекті норми. *Вісник Львівського університету*. Серія філол. 2004. Вип. 34. Ч. II. С. 493-500.
  24. Юсіпова О. В. Семантико-синтаксична структура субстантивних вторинних словосполучень. *Мовознавство*. 1993. № 4. С. 57.
  25. Яценко Л. Різномірні завдання у вивченні словосполучень. *Урок української*.

Практичне заняття № 3-4

Тема: РЕЧЕННЯ ЯК ОСНОВНА ОДИНИЦЯ СИНТАКСИСУ. ТИПОЛОГІЯ РЕЧЕНЬ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ.

НЕПОВНЕ РЕЧЕННЯ (4 год)

1. Питання для теоретичного опрацювання:

1. Поняття про речення. Проблема тлумачення поняття “речення” у мовознавстві.

2. Сучасне розуміння речення: формально-синтаксичний, семантико-синтаксичний і комунікативний аспекти.

3. Основні ознаки речення.

4. Актуальне членування речення.

5. Типологія речень.

5.1. Комунікативний тип речень:

- за модальністю: розповідне; питальне (власне питальне – питально-з’ясувальне, питально-уточнювальне – та невласне питальне – питально-риторичне, питально-спонукальне, перепитувальне); спонукальне (пряме, уявне чи узагальнене спонукання); бажальне; переповідне; гіпотетичне;

- за емоційністю: окличне чи неокличне;

- за відношенням до дійсності: стверджувальне чи заперечне (звичайно заперечне, цілком заперечне, частково заперечне, заперечно-стверджувальне).

5.2. Формально-синтаксична структура речення:

- двоскладне чи односкладне (означено-особове, неозначено-особове, узагальнено-особове, безособове, інфінітивне, номінативне, генітивне);

- поширене чи непоширене;

- ускладнене чи неускладнене;

- повне чи неповне (контекстуальне, ситуативне, еліптичне, видільне, обірване);

- членоване чи нечленоване (слово-речення, незакінчене речення, звертання-речення). Типи синтаксичного нечленованих слів-речень (стверджувальні, заперечні, питальні, спонукальні, емоційно-оцінні).

II. Завдання для практичного виконання:

1. Виконайте впр. 2; 4 з теми «Речення як основна одиниця синтаксису» та впр. 7; 8; 12 з теми «Типологія речень» (див. навчально-методичний посібник В. В. Герман «Сучасна українська літературна мова: практичний синтаксис», с. 14-21).

2. Опрацюйте статтю В. В. Герман «Методична пам'ятка студенту: проблемні питання синтаксису неповних речень» та підготуйтеся до дискусії з даного питання (див. Додаток до навчально-методичного посібника В. В. Герман «Сучасна українська літературна мова: практичний синтаксис», с. 252-255).

4. Із творів Ліни Костенко підберіть по 2 речення: звичайних заперечних, цілком заперечних, частково заперечних, заперечно-стверджувальних, загальних питальних, конкретних питальних, питально-риторичних, питально-спонукальних, перепитувальних.

5. Напишіть *фахове резюме*, увівши в текст односкладні й неповні речення. З'ясуйте проблеми, пов'язані з розмежуванням односкладних і неповних речень.

6. Дослідіть за шкільними програмами й підручниками вивчення даної теми в середній школі (клас, питання теми, теоретичні відомості, вправи тощо).

Додаткова література

1. Баган Л. Функціональні параметри подвійного заперечення в сучасній українській мові. *Українська мова: науково-теоретичний журнал*. 2006. № 4. С. 58-66.

2. Брицин В. М. Односкладні речення в українській мові: до питання методології їхнього дослідження. *Мовознавство*. 2001. № 3. С. 81.

3. Вихованець І. Поняття елементарності синтаксичних одиниць. *Лінгвістичні студії*: зб. наук. праць. Вип. 6. Донецьк: ДонДУ, 2000. С. 17-20.

4. Вихованець І. Р. Валентність предиката і семантико-синтаксична структура елементарного речення. *Нариси з функціонального синтаксису української мови*. Київ: Наук думка, 1992. С. 41-43.

5. Гаврилюк О. Неповне речення. Тренувальні вправи. *Українська мова і література в школі*. 2006. № 4. С. 38-39.

6. Герман В. В. Структурно-семантичні типи питальної модальності в новелах В. Стефаніка. *Філологічні науки*. Суми: СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2005. С. 14-17.

7. Гуйванюк Н. Речення переповідної модальності в сучасній українській мові. *Функціонально-комунікативні аспекти граматики і тексту*: зб. наук. праць. Донецьк: ДонДУ,

2004. С. 28-35.

8. Загнітко А. П. Граматичний аналітизм і реченнева структура. *Лінгвістичні студії*: зб. наук. праць. Вип. 1. Донецьк: ДонДУ, 1994. С. 41-64.

9. Кухарчук І. Особливості вивчення неповних речень. *Дивослово*. 2007. № 10. С. 34-37.

10. Лапіна А. Характеристика простого речення. *Дивослово*. 2008. № 9. С. 6-10.

11. Михайлюк Л. М. Структурні особливості двоскладних бездієслівних речень, обумовлені їх семантикою (за матеріалами української поезії II половини XX століття). *Філологічні науки*. Суми: Сум ДПУ ім. А. С. Макаренка, 2002. Вип. 2. С. 46-57.

12. Неповне речення: проблемні питання синтаксису: науково-методичні розвідки студентів 3 курсу / за ред. В. В. Герман. Суми: СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2013. 56 с.

13. Хомич В. І. Функціональна диференціація прийменниково-відмінкових форм у структурі простого речення: автореф. дис. ... канд філол. наук. Київ, 2006. 20 с.

14. Шабат С. Питальні речення з суб'єктивно-модальними синтаксемами. *Науковий вісник Чернівецького університету*: зб. наук. праць. Чернівці: Рута, 1999. Вип. 81. С. 187-195.

Практичне заняття № 5-6

Тема: ПРОСТЕ ДВОСКЛАДНЕ РЕЧЕННЯ.

ГОЛОВНІ ЧЛЕНИ РЕЧЕННЯ (4 год.)

I. Питання для теоретичного опрацювання:

1. Загальна характеристика підмета і присудка як предикативного центру простого двоскладного речення.

2. Підмет. Структурно-семантична та граматична характеристика підмета.

3. Різновиди підметів: простий і складений. Форми вираження підметів.

4. Присудок. Морфологічні й семантичні вияви присудка.

5. Різновиди присудків: простий, складений (іменний, дієслівний, змішаний) і подвійний.

6. Координація форм підмета і присудка.

7. Активний і пасивний звороти двоскладного речення.

8. Тире між підметом і присудком.

II. Завдання для практичного виконання:

1. Виконайте впр. 2; 4; 6; 8; 11 з теми «Головні члени речення» та свій варіант контрольної роботи на тему «Головні члени речення» (див. навчально-методичний посібник В. В. Герман «Сучасна українська літературна мова:

практичний синтаксис», с. 21-25).

2. Опрацюйте додаткову літературу й підготуйтеся до дискусії на тему: «Фразеологізми в синтаксичній функції головних членів речення».
3. Із поезії Надії Кириленко випишіть приклади для ілюстрації теми «Тире між підметом і присудком».
4. Підготуйте доповідь на тему «Труднощі узгодження підмета з присудком» (див. навчально-методичний посібник В. В. Герман «Культура української мови» та додаткову літературу).
5. Дослідіть за шкільними програмами й підручниками вивчення даної теми в середній школі (клас, питання теми, теоретичні відомості, вправи тощо).

Додаткова література

1. Вінтонів М. Моделі складеного іменного присудка в сучасній українській мові. *Лінгвістичні студії*: зб. наук. праць. Вип. 4. Донецьк: ДонДУ, 1998. С. 24-30.
2. Вінтонів М. Питання межі складеного дієслівного присудка в сучасній українській мові. *Лінгвістичні студії*: зб. наук. праць. Вип. 8. Донецьк: ДонДУ, 2001. С. 72-76.
3. Вінтонів М. О. Функціонально-семантичні вияви предикатів дії в сучасній українській мові. *Лінгвістичні студії*: зб. наук. праць. Вип. 5. Донецьк: ДонДУ, 1999. С. 103-111.
4. Городенська К. Г. Проблема двоскладності – односкладності в контексті історичного й дериваційного синтаксису. *Мовознавство*: доп. та повідомл. IV Міжнар. конгр. українців. Київ, 2002. С. 51-55.
5. Грищенко А. П. Проблема підмета. *Українське мовознавство*. 2004. № 31. С. 43-48.
6. Гуйванюк Н. В. Нерозкладні компоненти у структурі речення: монографія. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2010. 224 с.
7. Дудик П. С. Узгодження підмета з присудком. *Українська мова і література в школі*. 2004. № 12. С. 33-34.
8. Заболотний О. Особливості узгодження присудка в числі з рядом однорідних підметів. *Дивослово*. 2003. № 9. С. 32-34.
9. Загнітко А. П. Український інфінітив у структурі простого речення: типологія функцій і семантика. *Вісник Львівського університету*: зб. статей. Львів: Вид-во ЛНУ імені Івана Франка, 2004. Вип. 34. С. 3-10.
10. Іваницька Н. Л. Член речення як синтаксична категорія. *Наукові записки ВДПУ ім. М. Коцюбинського*. 2000. № 2. С. 70-74.
11. Каленич В. Одновалентні дієслівні предикати у двоскладних реченнях української мови. *Українська мова*. 2005. №3. С. 46-53.
12. Кучеренко І. Фразеологізм як об'єкт синтаксису. *Актуальні проблеми граматики*. Львів, 2003. С. 58-66.
13. Михайлюк Л. М. Лексико-граматичні можливості вираження підмета в двоскладних бездієслівних реченнях (за матеріалами української поезії другої половини ХХ століття). *Філологічні науки*. Суми: СумДПУ, 2003. С. 35-42.
14. Попович Н. Числівниково-іменникові сполучення в позиції складеного підмета

двоскладного речення. *Науковий вісник Чернівецького ун-ту*: зб. наук. праць. Вип. 116. Чернівці, 2001. С. 133-143.

15. Чернобай Н. Головні члени речення (7 клас). *Урок української*. 2006. № 8-9. С. 46-49.

16. Шуть Л. Фразеологізми в синтаксичній функції головних членів речення. *Українська мова і література в школі*. 2003. № 6. С. 58-59.

Практичне заняття № 7

Тема: ДРУГОРЯДНІ ЧЛЕНИ РЕЧЕННЯ

I. Питання для теоретичного опрацювання:

1. Різні погляди на другорядні члени речення в синтаксичній науці. Традиційне вчення про другорядні члени речення.

2. Граматичні категорії другорядних членів речення. Загальна характеристика другорядних членів речення. Семантико-граматичні ознаки другорядних членів речення.

3. Означення як другорядний член речення. Різновиди означень: узгоджені і неузгоджені. Прикладка як різновид означення. Розділові знаки при прикладці.

4. Додаток як другорядний член речення. Різновиди додатків: прямі і непрямі.

5. Обставина як другорядний член речення. Різновиди обставин.

II. Завдання для практичного виконання:

1. Виконайте впр. 3; 5; 9; 13; 14; 15 з теми «Другорядні члени речення» (див. навчально-методичний посібник В. В. Герман «Сучасна українська літературна мова: практичний синтаксис», с. 25-35).

2. Підготуйте повідомлення (на 3 хв.) на тему: "Розділові знаки при прикладці", ілюструючи прикладами на всі правила з творів митців Сумщини.

3. Підготуйте реферат на тему: «Нове вчення про другорядні члени речення», висвітливши погляди вчених на синкретичні члени речення, детермінанти та дуплективи (за бажанням).

4. Дослідіть за шкільними програмами й підручниками вивчення даної теми в середній школі (клас, питання теми, теоретичні відомості, вправи тощо).

Додаткова література

1. Вихованець І. Студії про член речення: прислівники. *Українська мова*. 2005. С. 22-27.
2. Городенська К. Г. Керовані другорядні члени речення і валентність предиката. *Матеріали конгресу Міжнародної асоціації українців. Мовознавство: зб. наук. статей*. Чернівці: Рута, 2003. С. 260-263.
3. Загнітко А. П. Український інфінітив у структурі простого речення: типологія функцій і семантика. *Вісник Львівського університету: зб. статей*. Львів: Вид-во ЛНУ імені Івана Франка, 2004. Вип. 34. С. 3-10.
4. Канівець С. Використання кейс-методу при вивченні другорядних членів речення. *Урок української*. 2006. № 8-9. С. 49-53.
5. Межов О. Суб'єктні синтаксеми у позиціях другорядних членів речення. *Лінгвістичні студії: зб. наук. праць*. Вип. 7. Донецьк: ДонДУ, 2001. С. 150-155.
6. Наливайко Ю. Предикативне означення: синкретизм семантики чи синкретизм функції. *Лінгвістичні студії: зб. наук. праць*. Вип. 11. Донецьк: ДонДУ, 2001. С. 25-30.
7. Попович М. Тлумачення категоріального змісту поняття «детермінованість». *Лінгвістичні студії: зб. наук. праць*. Вип. 6. Донецьк: ДонДУ, 2003. Ч. 1. С. 205-211.
8. Попович Н. Числівникові лексеми – другорядні члени речення. Чернівці: Рута, 2005. 44 с.
9. Слинько І. І. Другорядні чи поширюючі члени речення. *Мовознавство*. 1990. № 2. – С. 3.
10. Степаненко М. І. Просторові поширювачі в структурі простого речення. Полтава: АСМІ, 2004. 462 с.
11. Хомич В. І., Кайдаш А. М. Учення А. П. Грищенка про другорядні члени речення. *Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Філологічні науки*. 2011. С. 34–36.
12. Ющук І. До методики синтаксичного аналізу речення. *Дивослово*. 2003. № 10. С. 33-37.

Практичне заняття № 8

Тема: ОДНОСКЛАДНІ РЕЧЕННЯ

I. Питання для теоретичного опрацювання:

1. Проблема односкладного речення в сучасній українській мові.
2. Різні погляди вчених на класифікацію односкладних речень.
3. Типи, семантика і структура односкладних речень: означено-особове, неозначено-особове, узагальнено-особове, безособове, інфінітивне, номінативне, генітивне.

II. Завдання для практичного виконання:

1. Виконайте впр. 4; 7; 9; 10; 11 з теми «Односкладні речення» (див. навчально-методичний посібник В. В. Герман «Сучасна українська літературна мова: практичний синтаксис», с. 38-40).

2. Із збірників паремій виберіть узагальнено-особові речення на мікротему «Освіта. Навчання». З'ясуйте граматичні особливості головних членів речення.

3. Дослідіть за шкільними програмами й підручниками вивчення даної теми в середній школі (клас, питання теми, теоретичні відомості, вправи тощо). З'ясуйте, чи вивчаються в середній школі інфінітивні речення.

4. Підготуйте дослідження на тему: «Поетичний синтаксис Ліни Костенко: односкладне речення», опрацювавши особливості вживання у творчості поетеси одного з видів односкладних конструкцій.

Додаткова література

1. Баган М. Семантико-синтаксична структура безособових генітивно-заперечних речень. *Лінгвістичні студії*: зб. наук. праць. Вип. 7. Донецьк: ДонДУ, 2001. С. 126-131.
2. Баранник Н. Функціонально-стилістичний підхід до вивчення односкладних речень. *Дивослово*. 2006. № 3. С. 27-30.
3. Бондаренко О. Є. Генітивні речення в мові друкованих медіа: структурно-семантичний і комунікативно-модальний аспекти. *Журналістська освіта в Україні: світові професійні стандарти*: збірник матеріалів XIII Всеукраїнської науково-практичної конференції / уклад.: О. Г. Ткаченко. Суми: Сумський державний університет, 2017. С. 118–122.
4. Бондаренко О. Є. Лінгвістичний статус генітивних речень: семантичний, структурний, функційно-комунікативний аспекти. *World Science / Warsaw: RS Global Sp. z O.O.* Варшава, 2018. Т. 6. № 1 (29). С. 70–76.
5. Бондаренко О. Є. Номінативні односкладні речення в мові друкованих мас-медіа: функційний, комунікативний, семантичний аспекти. *Філологічні трактати*: наук. журнал. Суми: СумДУ, Т. 9, № 3, 2017. С. 23–29.
6. Бондаренко О. Є. Односкладні речення як наукова проблема. *Журналістська освіта на Сумщині: світові професійні стандарти*: збірник матеріалів XI міжнародної науково-практичної конф. / наук. ред. В. О. Садівничий, О. Г. Ткаченко. Суми: СумДУ, 2015. С. 152–155.
7. Бондаренко О. Є. Означено-особові речення: суб'єктивізація комунікативного простору медіа повідомлення. *Science Review / Warsaw: RS Global Sp. z O.O.* Варшава, 2018. Т. 2. № 6 (13). С. 12–17.
8. Бондаренко О. Є. Проблема класифікації односкладних речень у сучасному мовознавстві. *Філологічні трактати*: наук. журнал. Суми: СумДУ, 2016. Т. 8, № 2. С. 88–93.
9. Бондаренко О. Є. Семантико-синтаксичні особливості безособових речень з предикатом – словом категорії стану. *Журналістська освіта в Україні: світові професійні стандарти*: Матеріали XIV Всеукраїнської науково-практичної конференції / уклад.: О. Г. Ткаченко. Суми: Сумський державний університет, 2018. С. 120–124.
10. Бондаренко О. Є. Функційно-семантичні особливості односкладного безособового речення з особовим дієсловом у безособовому значенні (на прикладі газет «День», «ГУ», «ЛУ»). *Соціально-гуманітарні аспекти розвитку сучасного суспільства*: матеріали V Всеукраїнської наукової конференції студентів, аспірантів, викладачів та співробітників. Суми: Сумський державний університет, 2018. С. 427–429.
11. Бондаренко О. Є. Функційно-стилістичний потенціал односкладних речень. *Філологічні трактати*: наук. журнал. Суми: СумДУ, Т. 9, № 2, 2017. С. 20–29.

12. Брицин В. М. Односкладні речення слов'янських мов у функціонально-граматичному та етнолінгвістичному аспектах. *Мовознавство*. 2003. № 2-3. С. 86-96.
13. Болюх О. В. Власне-семантична і формально-граматична інтерпретація безособових речень. *Мовознавство*. 1992. № 3. С. 44.
14. Брицин В. М. Односкладні речення в українській мові: до питання методології їхнього дослідження. *Мовознавство*. 2001. № 3. С. 81-87.
15. Городенська К. Г. Проблема двоскладності-односкладності в контексті історичного й дериваційного синтаксису. *Мовознавство: доп. та повідомл. IV Міжнарод. конгресу українців*. Київ: Пульсари, 2002. С. 51-55.
16. Городенська К. Г. Предикативно-валентна основа односкладного речення. *Українська мова*. 2001. № 1. С. 69-73.
17. Горпинич В. Генітивні речення в українській мові. *Українська мова*. 2009. № 3. С. 3-9.
18. Дмитрук В. Особливості будови буттєвих речень в українській мові. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка*. Кіровоград, 2000. Вип. 30. С. 181-187.
19. Загнітко А. Проблема односкладного речення у сучасній лінгвістиці. *Лінгвістичні студії: зб. наук. праць*. Вип. 3. Донецьк: Дон ДУ, 1997. С. 17-27.
20. Загнітко А. Семантика і функції безособових речень у говірках Донеччини. *Лінгвістичні студії: зб. наук. праць*. Вип. 8. Донецьк: ДонДУ, 2001. С. 221-225.
21. Зайко Л. Безособові речення в контексті мовного розвитку. *Мовознавство*. 2004. №4. С. 81-88.
22. Коцюба З. Г. Відмежування номінативних речень від омонімічних структур. *Мовознавство*. 2003. № 5.
23. Матвеев С. Б. Семантична специфіка українського безособового речення з модальним предикатом. *Мовознавство*. 1997. № 4-5. С. 27.
24. Рабанюк Л. Семантична структура генітивних речень. *Лінгвістичні студії: зб. наук. праць*. Вип. 5. Донецьк: ДонДУ, 1999. С. 169-173.
25. Рабанюк Л. Генітивні речення в сучасній українській мові: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Івано-Франківськ, 1998. 16 с.
26. Скаб М. С. Вокативні речення сучасної української мови. *Українська мова*. № 1. 2002. С. 32-41.
27. Сушинська І. Ланцюжки номінативних речень у сучасній українській мові. *Лінгвістичні студії: зб. наук. праць*. Вип. 4. Донецьк: ДонДУ, 1998. С. 44-48.
28. Сушинська І. Функціональні різновиди буттєвих номінативних речень. *Лінгвістичні студії: зб. наук. праць*. Вип. 5. Донецьк: ДонДУ, 1999. С. 173-179.

Самостійна робота

Зміст самостійної роботи подано в навчально-методичному посібнику В. В. Герман «Сучасна українська літературна мова: практичний синтаксис». З кожної теми (крім тестів) студент виконує свій варіант.

Самостійна робота № 1

Тема: СЛОВОСПОЛУЧЕННЯ

Виконайте синтаксичний аналіз словосполучень, виділивши їх із поданих речень (розділ «Контрольні роботи», с. 128-130). З'ясуйте, які сполучення слів і чому не становлять синтаксичного словосполучення. Користуйтеся розділом «Схеми й зразки синтаксичного аналізу» (с. 221-222).

Самостійна робота № 2

Тема: НЕПОВНЕ РЕЧЕННЯ

Виконайте тести до теми «Неповні речення» (с. 182-190; скопіюйте тести з посібника, позначити правильні відповіді).

Самостійна робота № 3

Тема: ДРУГОРЯДНІ ЧЛЕНИ РЕЧЕННЯ

Виділіть другорядні члени речення у поданих реченнях (розділ «Контрольні роботи», с. 134-137). Проаналізуйте їх типи та способи морфологічного вираження за поданими схемами та зразками (див. розділ «Схеми й зразки синтаксичного аналізу» (с. 224-225).

Самостійна робота № 4

Тема: ОДНОСКЛАДНІ РЕЧЕННЯ

Визначте тип односкладних речень (розділ «Контрольні роботи», с. 137-140). Проаналізуйте спосіб морфологічного вираження головного члена. Виконайте синтаксичний аналіз першого та останнього речень за поданими схемами та зразками (див. розділ «Схеми й зразки синтаксичного аналізу» (с. 225-226).

Питання до іспиту

Сучасна українська літературна мова: синтаксис простого речення

(1 семестр)

1. Предмет синтаксису. Зв'язок синтаксису з іншими науками.
2. Типи синтаксичних одиниць: мінімальна синтаксична одиниця, словосполучення, речення, надфразна єдність.
3. Синтаксичні зв'язки: предикативний, сурядний, підрядний.
4. Форми підрядного синтаксичного зв'язку: узгодження, кореляція, керування, прилягання.
5. Словосполучення як непередикативна одиниця. Словосполучення і речення. Словосполучення і слово.
6. Принципи класифікації словосполучень: за морфологічним вираженням головного слова; за кількістю компонентів; за ступенем семантичного злиття компонентів; за граматичною семантикою.
7. Елементарні (прості), складні, нерозкладні словосполучення.
8. Підрядні і сурядні словосполучення.
9. Семантико-синтаксичні відношення у словосполученні.
10. Форми підрядного зв'язку у словосполученні: узгодження, керування, прилягання.
11. Поняття про речення. Проблема тлумачення поняття “речення” у мовознавстві. Головні ознаки речення.
12. Сучасне розуміння речення: формально-синтаксичний, семантико-синтаксичний і комунікативний аспекти.
13. Актуальне членування речення. Речення та судження.
14. Структурно-семантичні типи речень. Принципи розмежування простих і складних речень.
15. Особливості поділу речень за модальністю (метою висловлювання): розповідні, питальні, спонукальні, умовні, бажальні, переповідні, гіпотетичні.
16. Класифікація речень за наявністю головних членів речення: односкладні і двоскладні. Нечленовані речення.
17. Типи речень за наявністю чи відсутністю другорядних членів речення: поширені і непоширені.
18. Класифікація речень за наявністю необхідних членів речення: повні і неповні. Типи неповних речень: контекстуальні, ситуативні, еліптичні, видільні, обірвані.
19. Різновиди речень за емоційно-експресивним забарвленням: окличні і неокличні.
20. Типи речень за характером вираженого ставлення до дійсності: стверджувальні і заперечні.
21. Підмет і присудок – предикативний центр простого двоскладного речення.

22. Підмет. Структурно-семантичні характеристики підмета. Різновиди підметів: простий і складений. Форми вираження підметів.
23. Різновиди присудків:
  - дієслівні (простий дієслівний, складений дієслівний, у формі сталого дієслівного словосполучення, дієслівний фразеологічний, парний дієслівний, нульовий буттевий);
  - іменні (іменниковий, прикметниковий, займенниковий, числівниковий, дієприкметниковий складені присудки);;
  - присудок у формі категорії стану;
  - складний присудок (подвійний), форми його вираження.
24. Координація форм підмета і присудка.
25. Активний і пасивний звороти двоскладного речення.
26. Поняття про односкладні речення. Їх типи за формою і граматичним значенням.
27. Поняття про другорядні члени речення. Різні погляди на другорядні члени речення в синтаксичній науці.
28. Означення. Різновиди означень.
29. Прикладка як різновид означення. Поширені і непоширені прикладки.
30. Додаток як другорядний член речення. Різновиди додатків.
31. Обставина як другорядний член речення. Різновиди обставин.
32. Проблема односкладного речення в сучасній українській мові. Різні погляди вчених на класифікацію односкладних речень.
33. Типи, семантика і структура односкладних речень: означено-особове, неозначено-особове, узагальнено-особове.
34. Типи, семантика і структура односкладних речень: безособове, інфінітивне, номінативне, генітивне.

2 семестр

Практичне заняття № 1

Тема: ПРОСТЕ УСКЛАДНЕНЕ РЕЧЕННЯ. ОДНОРІДНІ ЧЛЕНИ

РЕЧЕННЯ

I. Питання для теоретичного опрацювання:

1. Поняття про синтаксичне ускладнення в структурі простого речення. Семантична складність речення й формальне ускладнення простого речення. Граматичні форми ускладнення простого речення.
2. Поняття про однорідні члени речення.
3. Однорідні і неоднорідні означення.
4. Однорідність присудків, підметів, додатків і обставин.
5. Узагальнювальні слова при однорідних членах речення.

II. Завдання для практичного виконання:

1. Виконайте впр. 3; 5; 6; 7 з теми «Однорідні члени речення» (див. навчально-методичний посібник В. В. Герман «Сучасна українська літературна мова: практичний синтаксис», с. 43-45).
2. Дослідіть за шкільними програмами й підручниками вивчення даної теми в середній школі (клас, питання теми, теоретичні відомості, вправи тощо).

Додаткова література

1. Ващенко О. П. Речення з однорідними членами. Цикл уроків з теми у 8 класі. *Вивчаємо українську мову та літературу*. 2007. № 2, січень. С. 15-22.
2. Вихованець І. Р. Семантико-синтаксична структура простого ускладненого речення. *Нариси з функціонального синтаксису української мови*. Київ: Наук. думка, 1992. С. 44-48.
3. Вольська Ю. В. Основні теоретичні засади ускладнення в сучасному українському мовознавстві. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2004. №19. С. 230-234.
4. Доценко В. В. Однорідні члени речення. Інтегрований урок: українська мова, інформатика. *Вивчаємо українську мову та літературу*. 2007. № 17-18, червень. С. 12-16.
5. Дуброва О. М. Типологія ускладнення простого речення: синтаксичний і семантичний аспекти. *Держава і регіони*. Серія: Гуманітарні науки. 2018. № 1(52). С. 69–74.
6. Дуброва О. Просте ускладнене речення як монопредикативна структура. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. Серія «Філологія». 2018. Вип. 79. С. 194–200.
7. Єрмоленко С. Вивчення простих ускладнених реченнях у вищих навчальних закладах. *Дивослово*. 2003. № 11. С. 54-56.

8. Кульбабська О. В. Граматичний обсяг терміна «просте ускладнене речення». *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету*. 2014. Випуск IV. С. 156–163.
9. Солдатова Л. Однорідні члени речення. *Урок української*. 2003. № 8-9. С. 41.
10. Степанюк М. Плани уроків вивчення теми «Речення з однорідними членами» (8 клас). *Українська мова і література в школі*. 2003. № 6. С. 35-41.

Практичне заняття № 2-4

Тема: ВІДОКРЕМЛЕНІ ЧЛЕНИ РЕЧЕННЯ (6 год.)

I. Питання для теоретичного опрацювання:

1. Поняття про відокремлення. Основні умови відокремлення другорядних членів. Напівпредикативні відношення при відокремленні другорядних членів речення.
2. Умови відокремлення та спосіб морфологічного вираження поширених і непоширених, узгоджених і неузгоджених означень.
3. Умови відокремлення прикладок. Пунктуація в реченнях з прикладками.
4. Умови відокремлення та спосіб морфологічного вираження непоширених і поширених відокремлених обставин.
5. Умови відокремлення додатків.
6. Відокремлені уточнювальні члени речення; їх семантико-синтаксична роль у реченні. Пунктуація в реченнях з уточнювальними членами.

II. Завдання для практичного виконання:

1. Виконайте впр. 4; 5 з теми «Відокремлені означення», впр. 3 з теми «Відокремлені обставини», впр. 1 з теми «Відокремлені додатки» та впр. 2 з теми «Відокремлені уточнювальні члени речення» (див. навчально-методичний посібник В. В. Герман «Сучасна українська літературна мова: практичний синтаксис», с. 49-54).
2. Подані речення трансформуйте у прості ускладнені, використовуючи різні типи відокремлених членів речення для кожного поданого.
  1. Синіють кришталевою стіною високі гори.
  2. Над берегом поспався невеликий луг білою ромашкою.
  3. Якась тиха радість огорнула її душу.

4. *Слов'янські племена поклали початок зародженню могутньої держави східних слов'ян.*

3. Відредагуйте речення з відокремленими означеннями та обставинами, запишіть їх, відповідь обґрунтуйте.

1. *Обговорюючи проблеми захисту рослин, була створена екологічна інспекція по охороні навколишнього середовища.* 2. *Сидячи у читальній залі, мою увагу привернула майстерно оформлена обкладинка нового журналу.* 3. *Стоячий на березі хлопець кидав камінці в море.* 4. *На базі заводу, випускаючого труби різного діаметру для господарства, було створено акціонерне товариство.* 5. *Читаючи пригодницьку літературу, у мене виникає бажання поспілкуватися з іншими світами.* 6. *Знайомий, написавши мені листа, розповів про цікаву подорож до Канева.* 7. *Згадуючи дитинство, у моїй уяві постають образи дорогих мені людей.* 8. *Не дивлячись на труднощі в організації, поїздка на олімпіаду відбулася.*

4. Напишіть есе на тему: «*Як повернути престижність професії вчителя*», увівши поширені відокремлені й невідокремлені прикладки; поясніть пунктуацію.

5. Розробіть презентацію на тему «*Відокремлені члени речення*» для подальшого використання її на уроках з української мови в загальноосвітній школі.

6. Дослідіть за шкільними програмами й підручниками вивчення даної теми в середній школі (клас, питання теми, теоретичні відомості, вправи тощо).

Додаткова література

1. Верм'янська О. Відокремлені члени речення (8 клас). *Дивослово*. 2003. № 1.
2. Горголюк Н. Г. Особливості функціонування категорії прикладки в логіко-семантичному аспекті. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка*. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2009. Вип. 20. С. 123-126.
3. Гордієнко Н. В. Відокремлені члени речення (Цикл уроків у 8 класі). *Вивчаємо українську мову та літературу*. 2007. № 2-23, серпень. С. 15-26.
4. Дудик П. Відокремлення в синтаксисі: загальний огляд. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*: зб. наук. праць. Вінниця: ВДПУ, 2004. С. 74-78.

5. Комарова З. М. Формально-синтаксичні і семантико-функціональні параметри дієприслівникових зворотів у структурі речення: автореф. дис. ... канд. філол. наук. Київ: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2003. 22 с.

6. Мойсієнко А. К. Відокремлені члени речення. Синтаксис простого ускладненого речення. Київ: Вид-во Київський університет, 2007.

7. Олексенко О. Синтаксична функція прикладок як маркер функціонально-синтаксичного зв'язаного значення слова. *Вісник Львівського університету*: зб. статей. Львів, 2000. Вип. 28. С. 309-312.

8. Савенко Л. П. Відокремлені додатки. Урок у 8 класі. *Вивчаємо українську мову та літературу*. 2007. № 9, березень. С. 10-13.

9. Плющ М. Я. Проблема відокремлення і відокремлених компонентів речення (семантико-синтаксичний і прагматичний аспекти): навч. посіб. Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2010. 92 с.

10. Плющ М. Я. Прикладковий компонент у структурі простого ускладненого речення. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*: зб. наук. праць. Київ: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2005. Вип. 1. С. 4-11.

Практичне заняття № 5

Тема: ВСТАВНІ ТА ВСТАВЛЕНІ КОНСТРУКЦІЇ

I. Питання для теоретичного опрацювання:

1. Загальна характеристика вставних і вставлених конструкцій; принципи їх розмежування.
2. Семантичні розряди та структурні типи вставних конструкцій.
3. Семантичні розряди та структурні типи вставлених конструкцій.

II. Завдання для практичного виконання:

1. Виконайте впр. 5; 9 з теми «Звертання, вставні та вставлені конструкції» (див. навчально-методичний посібник В. В. Герман «Сучасна українська літературна мова: практичний синтаксис», с. 57-60).
2. Підготуйте повідомлення на тему "Розділові знаки при вставних і вставлених конструкціях", проілюструвати прикладами з творів М. Матіос.
3. Дослідіть за шкільними програмами й підручниками вивчення даної теми в середній школі (клас, питання теми, теоретичні відомості, вправи тощо).

Додаткова література

1. Висоцький А. В. З історії вивчення вставних і вставлених частин речення. *Система і структура східнослов'янських мов*. Київ: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 1998. С. 218-223.

2. Гуйванюк Н. Вставні конструкції із значенням переповідної модальності. *Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства*: зб. пам'яті проф. Василя Добоша. Ужгород, 2005. Вип. 9. С. 367-377.

3. Завальнюк І. Комунікативно-прагматичні функції та стилістичні вияви вставних одиниць у сучасному українському газетному мовленні. *Мовознавство*. 2009. № 1. С. 15-32.

4. Міщенко І. В. Тема: «Вставні і вставлені конструкції». Уроки мови у 8 класі. *Вивчаємо українську мову та літературу*. 2007. № 36, грудень. С. 20-24.

5. Олійник З. П. Вставні і вставлені компоненти у структурі висловлювання і тексту: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Донецьк, 2002. 19 с.

6. Пономаренко В. Речення із звертаннями, вставними словами (словосполученнями, реченнями) у 8 класі. *Урок української*. 2003. № 7. С. 29-35.

7. Тишківська Н. Типи смислових відношень між базовим і вставленим реченням. *Науковий вісник Чернівецького університету*: зб. наук. праць. Чернівці, 2009. Вип. 475-477. С. 140-142.

8. Фарбун Т. В. Поняття про внесення. Звертання. Вставні конструкції. Цикл уроків для 8 класу. *Вивчаємо українську мову та літературу*. 2004, липень. № 19-21.

Практичне заняття № 6

Тема: ЗВЕРТАННЯ

I. Питання для теоретичного опрацювання:

1. Поняття про звертання.
2. Способи морфологічного вираження звертання.
3. Поширені й непоширені звертання.
4. Семантико-функціональні групи звертань.

II. Завдання для практичного виконання:

1. Виконайте впр. 1; 4 з теми «Звертання, вставні та вставлені конструкції» (див. навчально-методичний посібник В. В. Герман «Сучасна українська літературна мова: практичний синтаксис», с. 55-57).

2. Випишіть із сучасної української літератури 12-15 прикладів різних семантичних груп звертань. З'ясуйте спосіб морфологічного вираження й поширеність/непоширеність звертань.

3. Дослідіть за шкільними програмами й підручниками вивчення даної теми в середній школі (клас, питання теми, теоретичні відомості, вправи тощо).

Додаткова література

1. Беценко Т. П. Конструкції із звертаннями – текстові універсалії в думовому епосі. *Філологічні науки*. Суми: СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2005. С. 3-8.

2. Дейниченко Н. П. Стильове функціонування звертань. *Філологічні науки*. Суми: СумДПУ, 2007. С. 9-17.
3. Ковальчук С. Б. Звертання і розділові знаки при ньому. Тренувальні вправи. Урок у 8 класі. *Вивчаємо українську мову та літературу*. 2007. № 25, вересень. С. 18-22.
4. Мойсієнко А. Звертання: граматична природа, функціональний аспект. *Verba Magistri: Мовознавство. Літературознавство. Журналістикознавство. Педагогіка. Методика*: зб. наук. праць. Харків, 2008. С. 128-140.
5. Пономаренко В. Речення із звертаннями, вставними словами (словосполученнями, реченнями) у 8 класі. *Урок української*. 2003. № 7. С. 29-35.
6. Скаб М. С. Функціональна сфера апелятивності у слов'янських мовах та її інтерпретація лінгвістами. *Матеріали міжнародної славистичної конференції пам'яті К. Трофимовича*. Том 1. Львів: Літопис, 1998. С. 230-234.
7. Скаб М. С. Функціональна сфера апеляції в українській мові (семантика, граматики, прагматика, стилістика): автореф. дис... д-ра філол. наук: 10.02.01. Київ, 2002. 34 с.
8. Фарбун Т. В. Поняття про внесення. Звертання. Вставні конструкції. Цикл уроків для 8 класу. *Вивчаємо українську мову та літературу*. 2004, липень. № 19-21.

Практичне заняття № 7

Тема: ПОРІВНЯННЯ В ПРОСТОМУ РЕЧЕННІ

I. Питання для теоретичного опрацювання:

1. Поняття про порівняльний зворот.
2. Умови відокремлення порівняльних зворотів.
3. Синтаксичні функції порівняльних зворотів.
4. Порівняльні звороти в структурі сталих висловів іменних частин складених присудків.

II. Завдання для практичного виконання:

1. Випишіть 15-20 паремій з порівняльними зворотами. Поясніть вживання/невживання коми. З'ясуйте, яку синтаксичну функцію виконує порівняльний зворот.
2. Порівняльні звороти *як завжди, як звичайно, як раніше, як правило, як виняток, як навмисне, як виняток* уведіть у текст публіцистичного стилю на тему «Освіта». Поясніть вживання розділових знаків.
3. Дослідіть за шкільними програмами й підручниками вивчення даної теми в середній школі (клас, питання теми, теоретичні відомості, вправи тощо).

Додаткова література

1. Арібжанова І. М. До питання про функціональний статус порівняльних конструкцій. *Мовні і концептуальні картини світу*: зб наук. праць. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2004. Вип. 14. С. 19-24.
2. Прокопчук Л. В. Категорія порівняння та її вираження в структурі простого речення: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Київ, 2000. 18 с.
3. Рошко С. Типи порівняльних синтаксем. *Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства*: зб. пам'яті проф. Василя Добоша. Ужгород, 2005. Вип. 9. С. 436-442.
4. Шаповалова Н. П. Функціонально-семантичний статус порівняльних конструкцій у сучасній українській мові: прагматика: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Дніпропетровськ, 1998. 16 с.

Практичне заняття № 8

КОМПЛЕКСНА КОНТРОЛЬНА РОБОТА

- 1) Визначте й схарактеризуйте засоби ускладнення простого речення в поданих текстах.
- 2) Проаналізуйте головні члени першого речення.
- 3) Виконайте синтаксичний аналіз одного простого ускладненого речення (на вибір), трьох словосполучень з різними формами підрядного зв'язку та двох сурядних (на вибір).

Варіант 1

У бору снігу мало. То там то сям проглядає крізь порошу трава з примерзлим до землі зеленими чубчиками, листочками. Стримлять низенькі пеньки з жовтуватою, немов старий мед, смілкою на зрізах. Часом шелесне по гіллі вальок снігу, струшений вітром з верховіття... Зачувши людину, дятел перестав цюкати, повів гартованим дзьобом з боку в бік, здригнувся, хльоснув крилом по корі й зник, залишивши у вузькому дуплі шишку... Тихо навкруги й затишно (Гр. Тютюнник).

Варіант 2

Іду узвозом від глухенької пристані до крайнеба. Он воно, либонь, близько вже стоїть, між дніпровими кручами, як у велетенських воротах, урочисто святе перед ніччю. І на ньому – тоненька бузкова підківчина місяця молодого з однісінькою зорею в парі, теж бузковою.

... Смеркає. Коні похрумують молодою травицею, поволеньки, вдячно ласують. Вони піднімають голови од паші, довго дивляться на мене. І очі в них добрі, місячні, як у всякої трудящої худоби (Гр. Тютюнник).

Варіант 3

А одразу за нашими вишнями крихітним острівком цвіли червоні маки. Мати моя сіяла мак грядкою біля хати, і по картоплі, по буряках, і навіть по житю. Зацвітав він, скільки пам'ятаю, червоно ... Я ступав навшипиньки. Але гілка в моїй долоні зломилася й упала на землю з тихим дзенькотом. Тої ж миті пелюстки маку, стрепенувшись, одірвалися од стеблинки, розпросталися і, вигинаючись, ніби кісники на вітрі, піднялися в небо. Я певен, що злетіло їх більше, ніж було на острівку серед поля (В. Дрозд).

Варіант 4

Дім ще не прокинувся, ще беріг у собі зиму у вистуджених грубках, у нахололих стінах та долівці, у рипучих, набряклих вогкістю дверях. Я затопив у коминку. Раптом крізь потріскування дров і гуготіння полум'я я вчув ніжний трепет метелика. Метелики залітали в дім восени, перед холодами, засинали по кутках разом з домом і разом з ним прокидалися навесні. Цей метелик нагадував листок клена у жовтні – густо-червоний, з брунатними цятками. Ось він одірвався од припінки і, завалюючись на одне онімиле крило, перелетів на люстру... (В. Дрозд).

Варіант 5

Плине ріка, ущерть налита світлом. Розсунула очерети, розлилася привільно, відтворює саму широчінь і сяйво неба, з усім живим спілкується своєю безмовною мовою... Ріка рівнин і гір ще довго тектиме й там, серед моря. Далеко буде видно серед морської блакиті течію рудої річкової води. Вона й там зберігатиме свою річкову природу – і прісноту джерел, і колір гірських та долинних ґрунтів, і внутрішній рух життя... Йду, зникаю своїми прісними водами в Світовім океані (Олесь Гончар).

Варіант 6

А сонце вже сідало. Високо, високо, під небом вечірнім, пролетіли величезним табуном дикі гуси у плавні на ніч і виповнили повітря дивним гуком. По тихих водах Дунаю проплинув парохід і відразу витнувся на палаючому обрії чорними щоглами, як з чавуну вилитими. Захвилювалась вода, покотилась валами до берега, наблизилась – і вдарила з глухим стогоном у пісок, розбиваючись на тисячі дрібних крапельок... І знов усе стихло. Тільки сполохана річка, гойдаючись у своїх берегах, мелодійним хлюпанням жалілась жовтому пісочкові на докучливих гостей (М. Коцюбинський).

Варіант 7

Візьміть курс на благословенну Шевченкову землю і йдіть шляхами, лугами, поляками, байраками, повз села веселі, старі, нові й новітні, через містечка й хутори. І дослухайтеся до вітрів. Один з них летить із Чернечої гори, другий – з Моринців, третій – з Кирилівки. Біля криниці вони сходяться, втихають і п'ють воду. І душа її стрепенеться (бо в кожній криниці є ще й душа). Пригадається спекотне літо, курний шлях... По ньому торохтить віз, обліплений осами, і пахне звідти яблуками чи сливами (К. Мотрич).

Варіант 8

Крім вишиванки, до складу жіночого українського костюма неодмінно входила плахта – спідниця, зроблена з двох зшитих до половини полотниць вовняної картатої тканини. Підперезували плахту крийкою – поясом з грубої тканини з китицями. Заміжні жінки носили очіпок – головний убір у вигляді шапочки. Чоловіки й жінки (особливо на Буковині, на Волині, та в Карпатах – на Гуцульщині) залюбки носили кептар – верхній одяг із сукна або хутра з багатою вишивкою та оздобою (З журналу).

Варіант 9

Чи не найбільш поширеною в Україні є розжа, або мальва. Розповсюдилася вона по всьому Середземномор'ю, а прийшла до нас із Південної Азії. Високі стебла, густо вкриті яскравими ніжними квітками та великими лапатими листками, живою стіною закривають майже кожену сільську хату. Квіти мальви з безліччю відтінків – від рожевого до густо-червоного – створюють дивовижну веселку навколо оселі. У лісах, лісосмугах, на узбіччі доріг ростуть так звані дикі мальви... (Г. Лозко).

Варіант 10

У такому, власне, стані блукав я одної весняної днини понад річкою Прутом, у південній Бессарабії. Якось не тішили моє око ані розлогі, яро-зелені, порізані блакитними озерцями та гирлами плавні, ані жовті, залиті хвилею виноградників по підгір'ю шпильсті гори. Душний вітер нахрапом бив об гори, хвилював комиш у плавнях, обривав виноградне листя та гнав його по чорній, каламутній, немов поораній хвилями, річці... Лагодилася буря (М. Коцюбинський).

Варіант 11

Готуючись вийти заміж, кожна дівчина, як правило, повинна була мати багато різних вишиванок. Більш заможні дівчата довго готували собі по 50, 80, а іноді й понад 100 сорочок з полотна, тонко виробленого й вибіленого. Готували для буденної роботи, свята, посагу, на весілля, навіть на смерть, тобто для потреб протягом усього життя. Дівчата постійно змагалися між собою в доборі узору, в загальній композиції елементів орнаменту, в майстерності вишивання (М. Степан).

Варіант 12

Древня й сивочола, вічно молода, овіяна легендами і славою, Сумищина багато бачила на своєму віку. Чорною хмарою напливали сюди зі сходу кочові орди половців, татаро-монголів та інших завойовників.

З нашим краєм нерозривно пов'язане «Слово о полку Ігоревім» – перлина світового мистецтва, найвидатніша пам'ятка Київської Русі. На думку деяких учених, цей геніальний твір створювався, ймовірно, в Путивлі або в Новгород-Сіверському. Його автором, очевидно, був сіверянин, безпосередній учасник

походу проти половців 1185 року, людина дуже близька до князя Ігоря (В. Скакун).

Варіант 13

Літературні традиції на території нинішньої Сумщини, започатковані «Словом», й надалі продовжували розвиватися й примножуватися. У 1688 році український письменник, уродженець міста Глухова, Атанасій Заруцький видав свою збірку панегіриків «Мысленный рай». Про неї схвально відгукнувся український церковний, літературний і політичний діяч, ректор Києво-Могилянської колегії Лазар Баранович. Протягом півстоліття (1717-1767) генеральний підскарбій Яків Маркевич, проживаючи в Ромнах, Глухові, вів свій широко відомий в літературі щоденник – цікавий документ тієї епохи (В. Скакун).

Варіант 14

Ніхто ніколи не бачив старого на базарі зі своїм рукотворінням. Наробивши кварт із претонесеньких клепок, з двох плетених обручів та з дивовижними дужками, схожими на вуження (голівка в кухоль зазирає, наче води просить), та кілька десятків ложок (малих – для дітей, більших – для батьків, ополоників – для куховарок), Терешко розкладав усе те добро на лавочці коло криниці та йшов у повітку різати далі або до Дніпра шукати прибудного дерева... Терешко знав дерево (Гр. Тютюнник).

Варіант 15

Трапиться перехожий від села до села, а чи до містечка, нап'ється води з криниці, перепочине на лавочці, вибере найлюбішу квартиру чи ложок з десятків і, поклавши купкою дрібні гроші, білі або жовті, або мішаницю з тих і тих, іде собі далі. Коли Терешко побачить, що біля криниці вже не ясніють скарби з його рук, виносить ще і ще. Купки монет змітає в долоню, не перемацуючи їх і не придивляючись до кожної несито (так роблять базарові). «Людям на добро, а мені на поміч», – сказав якось Терешко бабусі Марфі (Гр. Тютюнник).

Варіант 16

У хаосі жіночих образів нашої літератури, в плутанині перехресних бажань, між прокльонами рабинь і амазонок і захопленнями тими й іншими, українська жінка все ж таки зуміла створити собі ідеал, найбільш відповідний добі, і простує до нього невпинно. Українська жінка – це не Роксолана і не Леся Українка. Українська жінка – це і Роксолана, і Леся Українка, це і сила пристрасті, і почуттів, це і самопожертва, і самоствердження, це і мужність, і сентиментальність водночас. Мабуть, спеціального дослідження потребує огляд ставлення до теорії кохання-любові відомих українок (М. Томенко).

Варіант 17

Він обачно озирнувся навколо, ніжно взяв у долоні голівку й поцілував її по-батьківськи в лоб, погладив по волоссячку. Вона вдячно глянула на нього прояснілими, як небо після дощу, очима і, якимось жалісно усміхнувшись, пішла лукою. Тимко побачив Орісю, щупленьку, босоногу, самотню й нещасну на цьому світі, беззахисну й довірливу. З хвилюючим болем застукотіло його серце і ще щось ласкаве, тепле, як ті світлі сльози. Він їх змив поцілунком з личка коханої (Гр. Тютюнник).

Варіант 18

Раніше, з кожним рухом коси, переставляючи босі ноги по вже скошеній густій, зрізаній, як бритвою, щіточці трав'яного прикоріння, Тимко відчував холодну і липку в'язь лугової землі. Почуття це було неприємним і навіть бридким. Тепер же земля під ногами була тепла, ласкава, як дихання паруючої річки. Трава тепер розступалася перед ним прозоро-зеленою морською хвилею, як перед молодим богом, розкриваючи свою потаємну красу. При самій землі, між стеблинками, почепившись манюсінкими світлими крапельками, притаїлися росинки і яскраво поблискують... (Гр. Тютюнник).

Варіант 19

Одна лише Десна святая, чиста ріка моїх дитячих незабутніх літ і мрій, зосталася нетлінною у стомленій уяві. Немає тепер уже таких річок, Десно, немає. Немає ні таємниць на річках, ні спокою. Зате багато дачників тепер купається в трусах на зло людям в гарячий літній час і, очевидно, на досаду.

...Дівчата раніше не купалися навіть у свято, соромлячись скидати сорочки. Чоловікам з давніх-давен не личило купатися за звичаєм. Купалися тільки ми, малі.

Благословенна будь, моя незаймана дівчице Десно! (О. Довженко).

Варіант 20

З-під яворового коріння жебонітиме струмок із студеною цілющою водою. І подорожній стане перед ним на коліна, п'ючи зі жмені ці соки землі й хлюпаючи в розпашіле лице. Немовби пава, граційно пропливе косуля на узгір'ї... І він замилується зачаровано, опустивши озброєну руку. Хвиля ніжності розхлюпнеться грудьми й підступить до горла. Сонце стоятиме у високості, не відкидаючи тіней. Не буде й краплі сумніву в правильності чиненого тобою на цьому шляху (М. Чубук).

Самостійна робота

Зміст самостійної роботи подано в навчально-методичному посібнику В. В. Герман «Сучасна українська літературна мова: практичний синтаксис». З кожної теми (крім тестів) студент виконує свій варіант.

ТЕМА 1: ПРОСТЕ УСКЛАДНЕНЕ РЕЧЕННЯ

Проаналізуйте ускладнювальні компоненти в поданих реченнях. Визначте тип та умови однорідності чи відокремлення; проаналізуйте спосіб морфологічного вираження однорідних і відокремлених членів. Виконайте синтаксичний аналіз першого та останнього речень за поданими схемами та зразками (див. навчально-методичний посібник В. В. Герман «Сучасна українська літературна мова: практичний синтаксис» (с. 140-145); користуйтеся розділом «Схеми та зразки синтаксичного аналізу»).

Тема 2: СИНТАКСИЧНИЙ АНАЛІЗ РЕЧЕНЬ

Виконайте синтаксичний аналіз 15 речень (на вибір), поданих у навчально-методичному посібнику В. В. Герман «Сучасна українська літературна мова: практичний синтаксис» (с. 146-148); користуйтеся «Схемами та зразками синтаксичного аналізу».

Тема 3: ТЕСТ

Виконайте тест «Словосполучення, просте та просте ускладнене речення» (скопіюйте з посібника й позначте правильні відповіді (див. навчально-методичний посібник В. В. Герман «Сучасна українська літературна мова: практичний синтаксис» (с. 186-190).

СЛОВОСПОЛУЧЕННЯ, ПРОСТЕ ТА ПРОСТЕ УСКЛАДНЕНЕ РЕЧЕННЯ

1. В якому рядку всі словосполучення утворено способом прилягання?
  - А) Сподівання зустрітися, заклик до перемоги, наказ наступати, підійти ближче, поїхати додому.
  - Б) Бажання випередити, приїхати вчасно, співати пісню, вміння одягатися, значно краще.
  - В) Дозвіл поїхати, стиха промовляти, трохи вище, йти назустріч, вчитися музики.

Г) Прагнення знати, бажання працювати, мрія вчитися, звичка читати, намагання перемогти, намір подорожувати.

2. *В якому рядку всі поєднання слів не становлять словосполучення як окремої синтаксичної одиниці?*

А) Іван Петрович Котляревський, ламати голову, зуби скалити, магазин «Фокстрот», весна рання.

Б) Гори перевернути, дати на горіхи, часто-густо, сказати правду, до лісу рукою подати, розв'язати язик, весела пісня.

В) Нарубати дров, бути причетним до справи, буду виступати, ріки і озера, найбільш вдалих, дуже серйозний, зелений гай.

Г) Бути насторожі, кривити душею, лебедина пісня композитора, очима стріляти, повний хід, поети і прозаїки.

3. *Укажіть рядок з усіма іменниковими словосполученнями.*

А) Весняна пора, уроки історії, Довженків край, щастя жити, бажати щастя, змога вчитися.

Б) Боротьба за мир, хвала життю, думка повернутися, незабутня зустріч, велич людини, чарівна краса.

В) Наш учитель, невичерпне джерело, гідний наслідування, двадцяте століття, світова література, справжній майстер.

Г) Високість помислів, краса людини, усвідомлення обов'язку, п'ять балів, вимогливий до себе, кожен з нас.

4. *В якому рядку всі словосполучення складні за будовою?*

А) Діяти всупереч обставинам, стати скупим на слова, портфель із шкіри, подарувати книгу подрузі, завдати удару ворогові.

Б) Життя Лесі Українки, слава поетеси, прекрасний у своїй людяності, наприкінці минулого століття, твір мистецтва, раптом прокинутися.

В) Земля України, крокувати поруч з товаришем, багатющий мовний матеріал, найвищий ступінь досягнень, зробити курям на сміх, сюжет «Лісової пісні».

Г) Домашнє завдання учнів, глибоко цінувати поезію, розуміти товариша з півслова, величезний потяг до музики, сприйняти прочитане по-новому, найсуворіша вимогливість до себе.

5. *Словосполучення якого рядка утворено способом керування?*

А) Розумітися на красі, схожий на сонце, піклуватися по-батьківськи, недалеко від школи, п'ять років.

Б) Славити Батьківщину, потрібний людям, радісно дітям, готуватися до зустрічі.

В) Один із двохсот мільйонів, засівати житом, вчитися у старших, писати красиво, вищий від батька.

Г) Говорити без пауз, будувати разом, сіячі добра, повен радості, гідно поводитися.

6. *В якому рядку всі словосполучення утворені способом узгодження?*

А) Тернистий шлях, ясні далі, батьківська земля, рукотворна весна, вдало спроектований, його амплуа.

Б) Незборима сила, ранкові промені, анкетні дані, кожна оселя, один шлях, п'ятий будинок.

В) Кругла дата, людські шукання, вартий поривань, грозова днина, чисте сумління, життєва суть.

Г) Ніжне серце, шлях у майбуття, доля дівчини, натягнуті струни, київське метро.

7. *З'ясуйте, в якому реченні простий підмет виражений прикметником.*

А) Де ти, милий, чорнобривий? Де ти? – озовися (І. Котляревський).

Б) Нарешті привезли пальне... (Олесь Гончар).

В) Минуле ніколи не повертається (Р. Іванченко).

Г) Несказане лишилось несказаним (Л. Костенко).

8. *В якому реченні підмет виражений числівником?*

А) Мені тепер здається, що нігде на цілім світі вже нема чужини, поки ми вдвох з тобою (Леся Українка).

Б) Один за всіх – всі за одного! (Народна творчість).

В) Обом було радісно й легко на серці (Ю. Бедзик).

Г) Я у двадцять вісім серед них найстарший і званням, і віком... (Ю. Збанацький).

9. *В якому реченні присудок узгоджується з підметом у роді, числі і відмінку?*

А) Озеро глибоке, все затінене темним дубом (М. Чабанівський).

Б) Тихий росяний ранок. За принишклими садами половіли хліба... (Р. Іванченко).

В) Осінній Київ. Яке перо може відтворити його осінню красу! (В. Собко).

Г) Вечірня кімната. Розчинені вікна. Весна... (І. Жиленко).

10. *Знайдіть речення з простим дієслівним присудком.*

А) Очі – міра, душа – віра, совість – порука (Народна творчість).

Б) Рукам волі не давайте! (Гр. Тютюнник).

В) Нічого в цьому році озимина, а ярі стоять зеленою рікою (М. Стельмах).

Г) Головним інструментом у хірурга є скальпель, у муляра – кельма, у художника – пензель (З часопису).

11. *В якому реченні підмет виражений прислівником?*

А) Дуже корисно побувати ще раз у житті дитиною... (М. Чабанівський).

Б) Сьогодні я такий щасливий, мов вийшов хлопчиком на шлях (В. Сосюра).

В) Люба! Ми у власне вчора досить надивились (В. Коломієць).

Г) Славне моє сьогодні. Завидним і прекрасним буде завтра (М. Рудь).

12. В якому реченні неузгоджене означення виражене прислівником?

А) Свіча ніколи рівно не горить (Т. Севернюк).

Б) Карлос вибрав шлях направо, Гвідо вибрав шлях наліво (Леся Українка).

В) І тут озвався отой сивочолий чоловік (В. Симоненко).

Г) Смерекова хата – батьківський поріг. Смерекова хата на крутій горі (М. Бакай).

13. В якому з речень є прямий додаток?

А) Вінцем досягнень і надбань людини є, мабуть, рукотворне чудо-сад (Л. Дмитерко).

Б) Безхмарними очима немовляти зорить у душу сорок перший рік... (Б. Мельничук).

В) Він чув сміх, і плач, і спів, і крик, він бачив погляди і злі, й привітні (Є. Летюк).

Г) Дивлюсь я на тебе, на вільнеє небо, на коси дівочі беріз (В. Сосюра).

14. В якому реченні є обставина із значенням міри та ступеня?

А) Хоча знаю: ніщо не дається легко (І. Цюпа).

Б) І снагою життя наливаються вщерть колоски (М. Сингаївський).

В) І краса степової дівчини причарувала його на той час при ясному місяцеві, ніби краса русалки (І. Нечуй-Левицький).

Г) Машина поспішно від'їхала (І. Цюпа).

15. Позначте речення, в якому між підметом і присудком треба поставити тире (розділові знаки пропущено).

А) У нас на Україні душа і пісня споконвік жива.

Б) В чужих краях і хліб неначе вата.

В) Київські кручі фортеці зелені.

Г) Я не турист у ріднім краї не мовчазний спостерігач.

16. У котрому з речень неправильно вжито розділові знаки.

А) Зникає мова – зникає нація.

Б) Очі: дві волошки в житі.

В) Українська мова – це основа нашої безмежно багатой культури.

Г) А була ж ти – як буря із громом! А була ж ти – як ніч на Купала...

17. У котрому реченні правильно відокремлено поширене означення:

А) Витіпаний хворобою, Григорій посміхнувся жовтогарячими, наче з вільхової кори вирізаними устами (М. Стельмах).

Б) А колос, викупаний сонцем вклоняється ниві (М. Стельмах).

С) Тут, серед степів, пропалених і пропечених сонцем Ліна частіше згадує батька (Олесь Гончар).

Д) Згорда поглядають вони довкола певні в своїх силах, байдужі до всяких життєвих незгод (М. Коцюбинський).

18. У котрому реченні не відокремлено поширені обставини:

Тільки де-не-де діди вигрівались на сонці, сидячи на призьбі, та молодиці квапливо бігли по воду, вимахуючи мідяними побіленими кухлями (М. Коцюбинський).

Б) Вертаючись уночі з передової ми через степ до міста підійшли (Л. Первомайський).

В) Ще не розтуляючи очей, я всім тілом відчуваю злагоду в нашій хатині (М. Стельмах).

Г) Та ось рушило небо, позеленивши на світанні наші обличчя (М. Коцюбинський).

19. З'ясуйте, яке просте речення ускладнене порівняльним зворотом.

А) Час тече, немов пісок з долоні.

Б) Час летів, немов на крилах, і, мов сон, життя минало.

В) Я квітку не можу зірвати, бо їй, як людині, болить.

Г) Всі, як один, повернули голови до дверей.

20. У котрому реченні правильно поставлено розділові знаки при однорідних членах:

А) Тихо. І земля, і вода, і повітря, все послухало.

Б) Усе в чеканні: і краплі рос, земля і місяць, вишні і тополі.

В) Скрізь – у саду, у полі, у лісі, панував осінній спокій.

Г) Столиця Естонії схожа на ілюстрацію до казок Андерсена, або братів Грімм.

21. У котрому реченні неправильно поставлено розділові знаки між однорідними членами:

А) Поривання, бажання, обіцянки – не допомога.

Б) Каротин міститься в продуктах харчування, як-от: гарбузах, абрикосах, зелені, персиках, цитрусових.

В) Хочеш не хочеш, але мусиш зробити.

Г) Не хочеться ні їсти, ні пити.

22. З'ясуйте, в якому реченні неправильно вжито тире:

А) І над водою, і над гаєм – кругом усе мовчить.

Б) Він був ні риба – ні м'ясо.

В) Бігли, ойкали, шулилися від дощу – сховалися.

Г) Ревнощі, ображене жіноче самолюбство, згадки про нещасливе кохання, про нездійснені дівочі мрії – все це завирувало в її [Марусі Чурай] душі і породило страшний план помсти (О. Козуля).

23. *Позначте речення, в якому вставне слово (словосполучення) дає емоційну оцінку повідомлюваному:*

А) Дбали люди про джерело, а воно, кажуть, навіть говорити вміло людською мовою (З журналу).

Б) Лебедині, сніжно-білі кучугури – мабуть, тільки в дитячих снах можна побачити щось таке (Олесь Гончар).

В) На великому чорному баркасі, що, здавалося, повертав до берега, справді звивали вітрила (М. Коцюбинський).

Г) На превелике диво, Земфір не пручався (М. Коцюбинський).

24. *Позначте речення з вираженою одиничним дієприслівником обставиною, що не відокремлюється (розділові знаки пропущено):*

А) Ледь-ледь збиралось на досвіт і мати вмившись зодягали чисту сорочку підв'язувалися каруковим вишитим у хрестик фартухом і вилазили на лежанку (В. Скуратівський).

Б) Дід сидів нахмурившись і нервово барабанив пальцями по столу (За О. Кобилянською).

В) Вася і Ванда плавали і змагаючись запливали далеко в море (М. Трублаїні).

Г) Виповзає з трав'яних хащ борсук і причаївшись чекає на ворога (В. Козаченко).

25. *Позначте речення, в якому другорядний член обов'язково відокремлюється (розділові знаки пропущено):*

А) Після біофаку як відмінниця залишена була в столиці та це тривало недовго (Олесь Гончар).

Б) Залите вогнями місто згори здавалося якоюсь велетенською фантастичною квіткою (З часопису).

В) Згризений у гальку камінь сірів берегами а там де море встигло стерти його в білий пісок воно грало над ним блакитним вогнем перемоги (М. Коцюбинський).

Г) Цвіте іній осяяний цвіте холодними квітками і пелюсточки їхні пахнуть морозом (Є. Гуцало).

Теми рефератів

1. Узгодження і кореляція: спільне і відмінне.
2. Семантичне узгодження між компонентами словосполучення в українській мові.
3. Основні питання теорії сурядного словосполучення.
4. Семантична структура речення.
5. Еліптичні речення: типи і структура.
6. Принципи розмежування односкладних і неповних речень.
7. Фразеологізми у функції головних членів речення.
10. Структурні типи інфінітивних речень.
11. Односкладні речення як синонімічні паралелі двоскладних.
13. Вокативні речення в сучасній українській літературній мові.
14. Складні випадки розмежування додатка і обставини.
15. Напівпредикативні відношення при відокремленні другорядних членів.
16. Нове вчення про другорядні члени речення: синкретичні члени речення, детермінанти та дуплексиви.
17. Диференціація звертання, вокативного речення-звертання, відокремленої прикладки і називного уявлення.

Питання до іспиту

Сучасна українська літературна мова:

синтаксис простого ускладненого речення (2 семестр)

1. Поняття про синтаксичне ускладнення в структурі простого речення. Семантична складність речення й формальне ускладнення простого речення. Основні типи ускладнень.
2. Однорідні члени речення. Поняття про однорідні члени речення. Тип відношень між однорідними членами речення та відкритість / закритість однорідного ряду.
3. Засоби вираження однорідності. Проблема диференціації однорідних членів речення та подібних до них лексико-граматичних утворень.
4. Однорідні і неоднорідні означення. Лексико-граматичні показники, що зумовлюють однорідність означень. Причини неоднорідності означень.
5. Однорідність присудків, підметів. Однорідність додатків, обставин. Узагальнювальні слова при однорідних членах речення.
6. Поняття про відокремлення. Основні умови відокремлення другорядних членів речення.
7. Напівпредикативні відношення при відокремленні другорядних членів речення.
8. Відокремлення означень. Спосіб морфологічного вираження відокремлених означень.
9. Узгоджені відокремлені означення; дієприкметникові і прикметникові звороти як типи поширеного відокремленого означення.
10. Неузгоджені відокремлені означення.
11. Умови відокремлення прикладок.
12. Спосіб морфологічного вираження відокремлених обставин.
13. Умови відокремлення обставин, виражених одиничними дієприслівниками. Причини невідокремлення дієприслівникових зворотів і одиничних дієприслівників.
14. Засоби вираження непоширених і поширених відокремлених обставин.
15. Умови відокремлення додатків. Їх семантичне значення.
16. Відокремлені уточнювальні члени речення; їх типи й семантико-синтаксична роль.
17. Вставні конструкції (слова, словосполучення, речення). Їх різновиди.
18. Вставлені конструкції. Їх різновиди та синтаксична структура. Сміслові зв'язки між реченням і вставленою конструкцією.
19. Поняття про звертання. Способи вираження звертання. Стилїстична функція звертання. Диференціація звертання, вокативного речення-звертання, відокремленої прикладки і називного уявлення.
20. Поняття про порівняльний зворот. Умови відокремлення порівняльних зворотів. Порівняльні звороти в структурі сталих висловів іменних частин складених присудків. Відокремлення порівняльних зворотів.

СХЕМИ Й ЗРАЗКИ СИНТАКСИЧНОГО АНАЛІЗУ

СЛОВОСПОЛУЧЕННЯ

Схема синтаксичного розбору підрядного словосполучення

1. Виділити словосполучення з речення. Назвати початкову форму словосполучення (визначається початковою формою головного компонента).
2. З'ясувати стрижневе (головне) і залежне слово.
3. Визначити тип словосполучення за будовою.
4. Визначити лексико-граматичний тип словосполучення (за морфологічним вираженням головного і залежного компонентів).
5. З'ясувати семантико-синтаксичні відношення у словосполученні.
6. Назвати тип словосполучення за ступенем семантичного злиття компонентів.
7. Схарактеризувати тип підрядного зв'язку між головним і залежним словом:
  - а) узгодження: повне чи неповне; в яких граматичних категоріях виявляється (рід, число, відмінок);
  - б) керування: вид за морфологічним виявленням головного слова (придієслівне, присубстантивне, приад'єктивне); сильне чи слабке; вид за формою залежного слова (власне відмінкове чи прийменниково-відмінкове); якого відмінка вимагає головне слово;
  - в) прилягання: морфологічне вираження залежного слова; питання, на яке відповідає залежне слово.

Зразки аналізу підрядних словосполучень

І знов усе стихло; тільки сполохана річка, гойдаючись у своїх берегах, мелодійним хлюпанням жалілась жовтому пісочкові на докучливих гостей (М. Коцюбинський).

Мелодійним хлюпанням

1. Підрядне словосполучення, початкова форма – *мелодійне хлюпання*.
2. *Хлюпанням* – головне слово; *мелодійним* – залежне слово.
3. Елементарне (просте) словосполучення за будовою.
4. Субстантивно-ад'єктивне словосполучення за морфологічною природою.
5. Атрибутивні семантико-синтаксичні відношення.
6. Синтаксично вільне словосполучення.
7. Повне узгодження. Залежне слово узгоджується з головним у роді (середньому), числі (однині), відмінку (орудному).

Жалілась на гостей

1. Підрядне словосполучення, початкова форма – *жалітися на гостей*.
2. *Жалілась* – головне слово; *на гостей* – залежне слово.
3. Елементарне (просте) словосполучення за будовою.

4. Дієслівно-субстантивне словосполучення за морфологічною природою.
5. Об'єктні семантико-синтаксичні відношення.
6. Синтаксично вільне словосполучення.
7. Придієслівне керування, слабке, прийменниково-відмінкове, головне слово вимагає знахідного відмінка.

Жалілась гойдаючись

1. Підрядне словосполучення, початкова форма – *жалітися гойдаючись*.
2. *Жалілась* – головне слово; *гойдаючись* – залежне слово.
3. Елементарне (просте) словосполучення за будовою.
4. Дієслівно-адвербіальне словосполучення за морфологічною природою.
5. Адвербіальні семантико-синтаксичні відношення.
6. Синтаксично вільне словосполучення.
7. Прилягання; залежне слово – дієприслівник, відповідає на питання *як?*

Схема синтаксичного розбору сурядного словосполучення

1. Виділити словосполучення з речення, з'ясувати його характер.
2. З'ясувати, відкритий чи закритий сурядний зв'язок.
3. Визначити тип семантико-синтаксичних відношень у сурядному словосполученні: єднальні, протиставні, розділові, градаційні.
4. З'ясувати засоби вираження сурядного зв'язку (інтонація, сполучники).
5. Визначити частиномовний склад словосполучення.

Зразки аналізу сурядних словосполучень

У Парагваї деякі місцевості мають суто українські назви: Нова Україна, Нова Волинь, Богданівка, Перевертівка, Тарасівна, Морозенко тощо (З журналу).

Нова Україна, Нова Волинь, Богданівка, Перевертівка, Тарасівна, Морозенко

1. Сурядне словосполучення.
2. Компоненти словосполучення утворюють відкритий (незамкнений) сурядний ряд.
3. Єднальні семантико-синтаксичні відношення.
4. Компоненти словосполучення об'єднані перелічувальною інтонацією, зв'язок безсполучниковий.
5. *Нова* (прикметник); *Україна, Волинь, Богданівка, Перевертівка, Тарасівка, Морозенко* (іменники).

Не тільки зброя, а в козаків і музика була (О. Пахльовська).

Не тільки зброя, а і музика

1. Сурядне словосполучення.
2. Компоненти словосполучення утворюють закритий сурядний ряд.
3. Градаційні семантико-синтаксичні відношення.
4. Компоненти словосполучення об'єднані градаційним сурядним сполучником *не тільки, ...а і*, відповідною інтонацією
5. *Зброя, музика* (іменники), *не тільки, ...а і* (сполучник).

ГОЛОВНІ ЧЛЕНИ РЕЧЕННЯ

ПІДМЕТ

1. Виділити підмет у реченні.
2. З'ясувати тип підмета за структурою: простий чи складений.
3. Схарактеризувати морфологічні особливості підмета:
  - простий* (іменник у називному відмінку; займенник у називному відмінку; субстантивованій прикметник, дієприкметник, займенник, числівник, прислівник; субстантивована службова частина мови; вигук; прийменниково-іменникове або іменниково-іменникове сполучення темпорального значення (типу *близько години, середина року, початок січня* тощо); фразеологізм; лексикалізоване словосполучення; займенникова сполука (типу *усі ми, усе це*); інфінітив);
  - складений* (кількісний; соціативний; сполучення займенника або числівника в називному відмінку та родового відмінка займенника, іменника тощо з прийменником *з* (типу *кожен з нас, дехто зі слухачів*); сполучення неозначеного займенника з прикметником (типу *щось відоме*); сполучення іменника зі значенням сукупності з іменником у родовому відмінку (типу *море емоцій*); інфінітивний; речення).

ПРИСУДОК

1. Виділити присудок у реченні.
2. З'ясувати тип присудка за структурою: простий чи складений.
3. Схарактеризувати морфологічні особливості присудка:
  - простий дієслівний присудок*: (дієслово дійсного, умовного або наказового способу; фразеологізм дієслівного типу; інфінітив; вигуково-дієслівна форма). Виявити можливі ускладнення простого дієслівного присудка (частки, повтори дієслів, поєднання однокоренових дієслів, додавання дієслова в препозиції в тій самій формі тощо);
  - простий нульовий* (буттєвий);
  - складений дієслівний* (інфінітив + фазове чи модальне допоміжне дієслово, фразеологізм, предикативний прикметник чи прислівник); ускладнена форма складеного дієслівного присудка (кілька допоміжних дієслів + інфінітив);
  - складений іменний* (дієслово-зв'язка + іменна частина мови: іменник, прикметник, займенник, числівник, дієприкметник, прислівник, фразеологізм);
  - складений змішаний* (поєднання складеного дієслівного та складеного іменного присудків);

–*подвійний* (особова форма повнозначного дієслова на позначення руху, стану чи діяльності + прикметник чи дієприкметник).

ДРУГОРЯДНІ ЧЛЕНИ РЕЧЕННЯ

ОЗНАЧЕННЯ

1. Виділити означення в реченні.
2. З'ясувати:
  - тип залежно від синтаксичного зв'язку (узгоджене, неузгоджене);
  - поширене / непоширене;
  - препозитивне / постпозитивне;
3. Схарактеризувати морфологічні особливості означення:
  - узгоджене* (прикметник, дієприкметник, займенник, числівник, прикметниковий чи дієприкметниковий зворот);
  - неузгоджене* (іменник у непрямому відмінку; прийменниково-іменникова форма; інфінітив; прислівник; дієприслівник; займенник; синтаксично неподільне словосполучення; фразеологізм; невідмінюване слово; графічне скорочення тощо).
4. Якщо означення виражене прикладкою, то з'ясувати її особливості:
  - поширена / непоширена;
  - препозитивна / постпозитивна;
  - відокремлена / невідокремлена;
  - власна / загальна назва;
  - видова / родова назва;
  - означає: 1) характеристика особи за професією, родом занять, національністю, соціальним станом, місцем проживання, родинними стосунками, віком, статтю тощо; 2) образно-метафорична характеристика особи чи предмета.

ДОДАТОК

1. Виділити додаток в реченні.
2. Визначити тип (прямий/непрямий).
3. З'ясувати спосіб морфологічного вираження:
  - прямий* (знахідний відмінок іменника, займенника тощо без прийменника; родовий відмінок іменника при заперечному дієслові; родовий партитивний, родовий відмінок у сполученні зі словами *жаль, шкода*);
  - непрямий* (непрямі відмінки іменника, займенника, іменникового словосполучення тощо з прийменниками й без прийменників, крім тих, якими виражається прямий додаток; інфінітив).

ОБСТАВИНА

1. Виділити обставину в реченні.
2. Визначити семантичний тип (способу дії, міри і ступеня, місця, часу, причини, мети, умови, допустовості, наслідку).

3. З'ясувати спосіб морфологічного вираження (прислівник; дієприслівник; дієприслівниковий зворот; іменник; прийменниково-іменникова форма; інфінітив; фразеологізм; синтаксично неподільне словосполучення).

Зразок аналізу головних і другорядних членів речення

Через відкрите віконце нахабно вдирається вітер (Н. Гавриленко).

Головні члени речення:

вітер – підмет, простий, виражений іменником чоловічого роду, в однині, в називному відмінку;

вдирається – присудок, простий дієслівний, виражений дієсловом дійсного способу в теперішньому часі.

Другорядні члени речення:

Група присудка:

вдирається через що? – *через віконце* – непрямий додаток, виражений іменником із прийменником у знахідному відмінку;

вдирається як? – *нахабно* – обставина способу дії, виражена прислівником;

віконце яке? – *відкрите* – узгоджене означення, виражене дієприкметником.

ПРОСТЕ НЕУСКЛАДНЕНЕ РЕЧЕННЯ

1. З'ясувати структуру речення; визначити предикативний центр речення.

2. Схарактеризувати комунікативний тип речень:

–за модальністю: розповідне; питальне (власне питальне – питально-з'ясувальне, питально-уточнювальне – та невласне питальне – питально-риторичне, питально-спонукальне, перепитувальне); спонукальне (пряме, уявне чи узагальнене спонукування); бажальне; переповідне; гіпотетичне;

–за емоційністю: окличне чи неокличне;

–за відношенням до дійсності: стверджувальне чи заперечне (звичайно заперечне, цілком заперечне, частково заперечне, заперечно-стверджувальне).

3. Проаналізувати формально-синтаксичну структуру речення:

–двоскладне чи односкладне (означено-особове, неозначено-особове, узагальнено-особове, безособове, інфінітивне, номінативне, генітивне);

–поширене чи непоширене;

–ускладнене чи неускладнене;

–повне чи неповне (контекстуальне, ситуативне, еліптичне, видільне, обірване);

–членоване чи нечленоване (слово-речення, незакінчене речення, звертання-речення).

4. Схарактеризувати головні та другорядні члени речення (зразки подано вище).

Зразки аналізу простого неускладненого речення

І плетиво сивих незнаних доріг я серцем вивчав... (А. Малишко).

1. Речення просте; предикативний центр – *я вивчав*.
2. Розповідне за модальністю; неокличне за емоційністю; стверджувальне за відношенням до дійсності.
3. Двоскладне; поширене; неускладнене; повне; членоване за формально-синтаксичною структурою.
4. Головні члени речення:
я – простий підмет, виражений особовим займенником у називному відмінку;
вивчав – простий дієслівний присудок, виражений дієсловом дійсного способу в минулому часі.
 Другорядні члени речення:
 Група присудка:
вивчав як? – *серцем* – обставина способу дії, виражена іменником в орудному відмінку;
вивчав що? – *плетиво* – прямий додаток, виражений знахідним відмінком іменника без прийменника;
плетиво яке? – *доріг* – неузгоджене, непоширене, постпозитивне означення, виражене іменником у родовому відмінку множини;
доріг яких? – *сивих незнаних* – узгоджене, поширене, препозитивне означення, виражене прикметниками.

Од ріки тягне прохолодою (В. Козаченко).

1. Речення просте; предикативний центр – *тягне*.
2. Розповідне за модальністю; неокличне за емоційністю; стверджувальне за відношенням до дійсності.
3. Односкладне (безособове); поширене; неускладнене; повне; членоване за формально-синтаксичною структурою.
4. Головний член речення, що співвідноситься з простим дієслівним присудком, – *тягне*, особове дієслово з безособовим значенням.
 Другорядні члени речення:
тягне чим? – *прохолодою* – непрямий додаток, виражений іменником у знахідному відмінку;
тягне звідки? – *од ріки* – обставина місця, виражена іменником із прийменником у родовому відмінку.

ПРОСТЕ УСКЛАДНЕНЕ РЕЧЕННЯ

1. З'ясувати структуру речення; визначити предикативний центр речення.
2. Схарактеризувати комунікативний тип речень:
 –за модальністю: розповідне; питальне (власне питальне – питально-з'ясувальне, питально-уточнювальне – та невласне питальне – питально-риторичне, питально-спонукальне, перепитувальне); спонукальне (пряме, уявне чи узагальнене спонукування); бажальне; переповідне; гіпотетичне;

–за емоційністю: окличне чи неокличне;

–за відношенням до дійсності: стверджувальне чи заперечне (звичайно заперечне, цілком заперечне, частково заперечне, заперечно-стверджувальне).

3. Проаналізувати формально-синтаксичну структуру речення:

–двоскладне чи односкладне (означено-особове, неозначено-особове, узагальнено-особове, безособове, інфінітивне, номінативне, генітивне);

–поширене чи непоширене;

–ускладнене чи неускладнене.

Визначити *тип ускладнення*:

однорідні члени речення (підмети, присудки, означення, додатки, обставини);

відокремлені члени речення та спосіб їх морфологічного вираження:

відокремлені означення: (прикметниковий зворот; дієприкметниковий зворот; інфінітив; одиничні іменники/прикметники/дієприкметники; субстантивний зворот); якщо відокремленим означенням є *прикладка*, то з'ясувати умови її відокремлення (постпозиція щодо означуваного слова; означуване слово виражене власною назвою; означуване слово виражене особовим займенником; *прикладка* поширена; має обставинний відтінок значення; є постпозитивною власною назвою; залежить від відсутнього в реченні слова; приєднується до означуваного слова за допомогою слів «*на ім'я*», «*на прізвище*», «*родом*», «*за освітою*», «*так званий*»; віддалена від означуваного слова іншими членами речення тощо);

відокремлені обставини (дієприслівниковий зворот; одиничний дієприслівник; прийменниково-іменникова форма; субстантивний зворот; прислівник / прислівниковий зворот; інфінітив / інфінітивна конструкція);

відокремлені додатки;

відокремлені уточнювальні члени речення (означення, що уточнюють попередні означення; обставини, що уточнюють попередні обставини; уточнювальні *прикладки*, що починаються словами *або, чи, тобто, себто, як, як-от, а саме, особливо, навіть, переважно, родом, на ім'я* тощо; уточнювальні додатки, що починаються словами *точніше, передусім, у тому числі, наприклад, зокрема* тощо; уточнювальні присудки; уточнювальні підмети);

–*звертання* (іменник у кличному відмінку; іменник у називному відмінку; субстантивований прикметник / числівник / дієприкметник / прислівник; особовий займенник; підрядне займенниково-співвідносне речення узагальненого характеру);

–*вставні й вставлені конструкції* (слово, словосполучення, просте неускладнене/просте ускладнене речення; складне речення, кілька речень);

–повне чи неповне (контекстуальне, ситуативне, еліптичне, видільне, обірване);

–членоване чи нечленоване (слово-речення, незакінчене речення, звертання-речення).

4. Схарактеризувати головні та другорядні члени речення (зразки подано вище).

Зразок аналізу простого ускладненого речення

А сягала вона – це я недавно бачив – аж на давні приподільські кручі, вкриті молоденькою зеленню (Гр. Тютюнник).

1. Речення просте; предикативний центр – *вона сягала*.
2. Розповідне за модальністю; неокличне за емоційністю; стверджувальне за відношенням до дійсності.
3. Двоскладне; поширене; неповне (контекстуальне); членоване, ускладнене за формально-синтаксичною структурою. Тип ускладнення: вставлене речення (*це я недавно бачив*) та відокремлене поширене постпозитивне означення (*вкриті молоденькою зеленню*), виражене дієприкметниковим зворотом.
4. Головні члени речення:
  - вона* – простий підмет, виражений особовим займенником у називному відмінку;
  - сягала* – простий дієслівний присудок, виражений дієсловом дійсного способу в минулому часі.Другорядні члени речення:
  - Група присудка:
    - сягала куди?* – *аж на кручі* – обставина місця, виражена іменником із прийменником у знахідному відмінку, підсилена часткою;
    - кручі які?* – *давні приподільські* – узгоджене, поширене, препозитивне означення, виражене прикметниками;
    - кручі які?* – *вкриті молоденькою зеленню* – узгоджене поширене постпозитивне означення, виражене дієприкметниковим зворотом.

Рекомендовані джерела інформації

Основні:

1. Балко М. В. Актуальні проблеми теорії словосполучення сучасної української мови : [монографія]. Дніпропетровськ: Вид-во «Свідлер А. П.», 2014. 349 с.
2. Баранник Д. Х. Словосполучення: навч. посібн. Дніпропетровськ: РВВ ДНУ, 2007. 45 с.
3. Вінтонів М. О. Актуальне членування речення і тексту: формальні та функційні вияви: монографія. Донецьк: Донецький нац. ун-т, 2013. 327 с.
4. Вихованець І. Р. Теоретична морфологія української мови: Академічна граматики української мови. Київ: Пульсари, 2004. 400 с.
5. Гуйванюк Н. В., Агафонова А. М. Синтаксис неповного речення. Еквіваленти речень: навч.-метод. пос. Чернівці: Рута, 2007. 100 с.
6. Дудик П. С. Синтаксис української мови. Київ: Академія, 2010. 384 с.
7. Загнітко А. П. Теоретична граматики української мови: Синтаксис. Донецьк: ДонДУ, 2001. 662 с.
8. Загнітко А. Теорія сучасного синтаксису: монографія. Вид. 2-ге, виправл. і доп. Донецьк: ДонНУ, 2007. 294 с.
9. Загнітко А. П. Основи українського теоретичного синтаксису. Ч. I. Горлівка: ГДППМ, 2004. 227 с.
10. Євтушина Т. О. Сучасна українська літературна мова. Синтаксис словосполучення і простого ускладненого речення: навч. посіб. для студ. пед. вишів III – IV рівнів акредитації. Одеса: Букаєв Вадим Вікторович, 2019. 188 с.
11. Караман С. О. Сучасна українська літературна мова: навч. посібник для студ. вищ. навч. закл. Київ: Літера ЛДТ, 2011. 560 с.
12. Мірченко М. В. Структура синтаксичних категорій: монографія. Вид. 2-ге, переробл. Луцьк: РВВ „Вежа” Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2004. 393 с.
13. Микитюк О. Сучасна українська мова: самобутність, система, норма: навч. посібник. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2013. 440 с.
14. Мойсієнко А. К. Сучасна українська літературна мова: Синтаксис простого ускладненого речення. Київ: ППЯ. Січовик, 2006. 240 с.
15. Мойсієнко А.К. Структурно-семантична організація простого ускладненого речення. Київ: ВЦ «Київ. ун-т», 2006. 167 с.
16. Ожоган В.М. Синтаксис української мови: навч. посіб. Київ: Освіта України, 2010. 332 с.
17. Попова І. С. Фундаментальні категорії метамови українського синтаксису (одиниця, зв'язок, модель): монографія. Дніпропетровськ: ДНУ, 2009. 432 с.
18. Слинько І. І. Синтаксис сучасної української мови: проблемні питання. Київ: Вища школа, 1994. 670 с.
19. Сучасна українська літературна мова / за ред. М. Я. Плющ. Київ: Вища школа, 2017. 414 с.

20. Сучасна українська літературна мова: синтаксис / за ред. О. Д. Пономарева. Київ: Либідь, 2001. 256 с.
21. Сучасна українська літературна мова: Морфологія. Синтаксис / А. К. Мойсієнко, І. М. Арібжанова, В. В. Коломийцева та ін. Київ: Знання, 2010. 374 с.
22. Сучасна українська літературна мова: навч. посібник для студ. вищ. навч. закл. / С. О. Караман, О. В. Караман, М. Я. Плющ [та ін.]; за ред. С.О. Карамана. Київ: Літера ЛТД, 2011. 560 с.
23. Тихоша В., Олексенко В., Гайдученко Г., Нагіна В. Сучасна українська літературна мова. Синтаксис. Київ: Українське видавництво, 2009. 287 с.
24. Український правопис: навч. посіб. Київ: «Центр учбової літератури», 2019. 284 с.
25. Шульжук К. Ф. Синтаксис української мови. Київ: Академія, 2004. 408 с.

Додаткові:

1. Арібжанова І. М. Структура простого речення (формально-граматичний аспект). Київ: Нац. ун-т ім. Т. Шевченка, 2001. 128 с.
2. Бевзенко С. П. Сучасна українська мова: Синтаксис. Київ: Вища школа, 2005. 270 с.
3. Вихованець І. Р. Граматика української мови: Синтаксис. Київ: Либідь, 1993. 368 с.
4. Від звука до тексту: Аналіз мовних одиниць різних рівнів / за ред. А. А. Силки. Суми: Університетська книга, 2012. 348 с.
5. Гуйванюк Н. В. Формально-семантичні співвідношення в системі синтаксичних одиниць. Чернівці: Рута, 1999. 336 с.
6. Гуйванюк Н. В. Слово-Речення-Текст: вибрані праці. Чернівці: Чернівецький національний університет, 2009. 664 с.
7. Гуйванюк Н. В. Нерозкладні компоненти у структурі речення: монографія. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2010. 224 с.
8. Дудик П. С. Просте ускладнене речення. Вінниця: ВДПУ, 2002. 336 с.
9. Завальнюк І. Я. Синтаксичні одиниці в мові української преси початку ХІ століття: функціональний і прагматичний аспекти: монографія. Вінниця Нова книга, 2010. С. 224–235.
10. Загнітко А. П. Український синтаксис (Науково-теоретичний і навчально-практичний комплекс). Київ: ІЗМН, 1996. 652 с.
11. Загнітко А. П. Теорія сучасного синтаксису. Донецьк: ДонДУ, 2006. 378 с.
12. Заборна М. С. Просте речення. Складні випадки аналізу: навчальний посібник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів. Тернопіль: Підручники і посібники, 2002. 126 с.
13. Іваницька Н. Л. Теоретичний синтаксис української мови. Вінниця

ВДПУ, 2002. Ч. 1. 169 с.

14. Кислиця Д. Граматика української мови: Синтаксис. Нью-Йорк, 1990. Ч. 2. 127 с.

15. Кульбабська, О. В. Вторинна предикація у простому реченні: монографія. Чернівці: Чернів. нац. ун-т, 2011. 672 с.

16. Кучеренко І. К. Теоретичні питання граматики української мови. Вінниця: Поділля, 2003. 464 с.

17. Кучеренко І. К. Актуальні проблеми граматики. Львів: Світ, 2003 . 228 с.

18. Масицька Т. Є. Типологія семантико-синтаксичних реченневих залежностей: монографія. Луцьк: ПВД: Твердиня, 2016. 416 с.

19. Межов О. Г. Типологія мінімальних семантико-синтаксичних одиниць: монографія. Луцьк: Волинський нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2012. 464 с.

20. Микитюк О. Сучасна українська мова: самобутність, система, норма: навч. пос. Львів: Вид-во Львівської політехніки, 2013. 440 с.

21. Олійник О. Б., Шинкарук В. Д., Гребницький Г. М. Граматика української мови. Навчальний посібник. Київ: Кондор, 2007. 544 с.

22. Плющ М. Я., Грипас О. Ю. Системна організація граматичної будови української мови. Таблиці. Схеми: навч. посіб. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2015. 264 с.

23. Попова І. С. Фундаментальні категорії метамови українського синтаксису (одиниця, зв'язок, модель): монографія. Дніпропетровськ: ДНУ, 2009. 432 с.

24. Прокопчук Л. В. Синтаксис сучасної української мови (в таблицях і схемах). Вінниця: ООО «Планер», 2005. 99 с.

25. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава: Довкілля-К, 2006. 716 с.

26. Українська мова: [енциклопедія] / редкол. В. М. Русанівський, О. О. Тараненко, М. П. Зяблюк та ін. 2-ге вид., випр. і доп. Київ: Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2004. 824 с.

27. Шитик Л. Синхронічна перехідність синтаксичних одиниць в українській мові: монографія. Черкаси: Вид-ець Чабаненко Ю. А., 2014. 474 с.

28. Шкуратяна Н. Г. Сучасна українська літературна мова. Київ: Літера, 2000. 688 с.

29. Ющук І. П. Українська мова. Київ: Либідь, 2003. 640 с.

Інформаційні ресурси

Електронний підручник з української мови (фонетика, лексика, морфеміка, словотвір, морфологія, синтаксис, стилістика). – URL: <http://www.mova.info/pidruchn.asp>

Загнітко А. Український синтаксис: теоретико-прикладний аспект. Донецьк, 2009. 137 с. – URL: http://www.ukrajnistika.edu.rs/preuzimanje/UKR_sintaksis.pdf

Загнітко А. П. Теорія сучасного синтаксису: монографія. Вид. 2-ге, виправл. і доп. Донецьк: ДонНУ. 2007. 294 с. – URL: http://www.ukrajnistika.edu.rs/preuzimanje/zagnitko_a_teorija_suchasnogo_sintaksisu.pdf

Шульжук К. Ф. Синтаксис української мови. Київ: Academia, 2004. 356 с. – URL: <http://dspace.nua.kharkov.ua/jspui/bitstream/123456789/939/1/SUM.pdf>

Купрікова Г. В. Сучасна українська мова. Синтаксис: навчальний посібник для студентів гуманітарних факультетів вищих навчальних закладів. Харків, 2015. 96 с. – URL: <http://dspace.nua.kharkov.ua/jspui/bitstream/123456789/939/1/SUM.pdf>

Синтаксис української мови: навчально-методичний комплекс / укл. О. В. Дуденко. Умань, 2015. 208 с. – URL: http://dspace.udpu.org.ua:8080/jspui/bitstream/6789/3389/1/sintaxis_komplex_15.pdf

Бібліографія з синтаксису – URL: https://digilib.phil.muni.cz/bitstream/handle/11222.digilib/128817/Books_2010_2019_018-2013-1_27.pdf?sequenc

Арешенков Ю.О. Синтаксис сучасної української мови. Кривий Ріг: КрДПУ, 2005. – URL: <http://elibrary.kdpu.edu.ua/jspui/bitstream/0564/2178/1/syntaxa.pdf>

Вінтонів М. О. Синтаксис української мови: навчальний посібник. Вінниця: ДонНУ, 2016. 151 с. – URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/78041030.pdf>

Загнітко А. Український синтаксис: теоретико-прикладний аспект. Донецьк, 2009. 137 с. – URL: http://www.ukrajinistika.edu.rs/preuzimanje/UKR_sintaksis.pdf

Іваницька Н. Л., Іваницька Н. Б. Формально-граматична і семантико-синтаксична структура простого речення в українській та англійській мовах. Вінниця: Вид-во Вінницького держ. пед. ун-ту ім. М. Коцюбинського, 2004. 94 с. – URL: <http://library.vspu.net/bitstream/handle/123456789/1088/001.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Сучасна українська мова. Синтаксис. Харків: Вид-во НУА, 2015. 96 с. – URL: http://www.nua.kharkov.ua/images/stories/Kafedri/Kaf_Ukrainovedenya/metod_obespechenie/kuprikova_navch_pos_sintacsis_um%20_gp_2.pdf

Плющ М. Я. Граматика української мови. У 2-х частинах. К., 2005. 286 с. www.ex.ua/14316707

Синтаксис. Словосполучення. Просте речення : конспект лекцій / укладач О. П. Садовнікова. Суми : Сумський державний університет, 2012. 80 с. – URL: <http://polka-knig.com.ua/article.php?book=443&article=23054>

Сучасна українська літературна мова. Синтаксис словосполучення і простого ускладненого речення. Одеса. 2019. 188 с. – URL: <http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/1857/3/Yevtushyna%20%D0%A2etiana%20%D0%9Eleksandrivn%D0%B0.pdf>

Сучасна українська мова. Синтаксис простого ускладненого речення. Київ : Персонал, 2009. 208 с. – URL : http://maup.com.ua/ua/navchannya-umaup/library/pidruchniki/gumanitarni-prirodnichidisciplini/suchasna_ukrainska_mova__sintaksis_prostogo_uskladnenogo_rechennya.html

Українська мова і література в школі: науково-методичний журнал http://www.undip.org.ua/news/fahovi_detail.php?ID=372

Українська мова. Енциклопедія. К., 2000. <http://izbornyk.org.ua/ukrmova/um.htm>

Електронна бібліотека Інституту журналістики КНУ імені Тараса Шевченка: <http://journalib.univ.kiev.ua/>

Словники он-лайн (100 видатних українців; Неправильно - правильно [Волощак М.];

Орфографічний словник української мови; Російсько-український словник сталих виразів;

Словник синонімів української мови; Словник фразеологічних синонімів та ін.): <http://www.rozum.org.ua/>

Вільна бібліотека, підручники та навчальні посібники для заочування: <http://freelib.in.ua/load/78-1-2>

Я розмовляю українською. Антисуржик: <http://www.arkas-proswita.iatp.org.ua/>

Українські онлайнівні словники. Лінгвістичні мовні ресурси та розваги: <http://lingresua.tripod.com/>

Національна бібліотека України імені В.І.Вернадського: <http://www.nbuv.gov.ua/>
"Мова інфо": <http://www.mova.info/>
Словники на mova.info: <http://www.mova.info/Page.aspx?l1=61>
Український лінгвістичний портал: <http://ulif.org.ua>
Великий тлумачний словник сучасної української мови онлайн: <http://www.slovyk.net/>
Словник іншомовних слів: <http://www.pcdigest.net/ures/book/sis.shtml>
Лінгвістична література на linguists.narod.ru: <http://linguists.narod.ru/downloads1.html>
Он-лайн словники та он-лайн перекладачі: http://www.unika.in.ua/ua/dic_ua.php
Короткий словник лінгвістичних та перекладацьких термінів (Бик І.С.):
<http://www.franko.lviv.ua/faculty/intrel/tpp/glossary.htm>
Бібліотека "Віртуальна Русь". Розділ "Мовознавство":
http://ruthenia.info/text/lang/index_all.htm
Бібліотека "Ізборник". Наукові праці з мовознавства:
<http://litopys.org.ua/links/inmovozn.htm>
Лінгвістичний форум: <http://lingvoforum.net/>
Сайт Лінгвістичного музею Київського національного університету імені Тараса Шевченка: <http://www.langs.com.ua/>
Електронна бібліотека Інституту журналістики КНУ імені Тараса Шевченка:
<http://journalib.univ.kiev.ua/>

Науково-методичні праці В. В. Герман із синтаксису

1. Герман В. В. Словосполучення. *Від звука до тексту: Аналіз мовних одиниць різних рівнів*. Суми: Університетська книга, 2012. С. 190-199.
2. Герман В. В. Культура української мови: навчальний посібник для студентів філологічних (гуманітарних) факультетів вищих навчальних закладів. Суми: Сум ДПУ ім. А. С. Макаренка, 2014. С. 104-121.
3. Герман В. В. Словосполучення: дискусійні теорії сучасного синтаксису. *Українське мовознавство*. Харків: Цифра Прінт, 2012. Вип. 42/1. С. 73-78.
4. Герман В. В. Структурно-семантичні типи питальної модальності в новелах В. Стефаніка. *Філологічні науки*. Суми: Сум ДПУ ім. А. С. Макаренка, 2005. С. 14-17.
5. Герман В. В. Дискусійні теорії словосполучення. *Філологічні науки: історія, сучасний стан та перспективи досліджень*: м-ли Міжнар. науково-практичної конференції 24-25 жовтня 2014 р. Львів: ЛОГОС, 2014. С. 46-49.
6. Герман В. В. Складне синтаксичне ціле: до питання теорії. *Філологічні науки*: зб. наук. праць. Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2009. С. 27-34.
7. Герман В. В. Безсполучникові складні речення – репрезентанти фольклорного дискурсу. *Українське мовознавство*. Харків: Цифра Прінт, 2013. С. 152-159.
8. Неповне речення: проблемні питання синтаксису: науково-методичні розвідки студентів 3 курсу / за ред. В. В. Герман. Суми: Сум ДПУ ім. А. С. Макаренка, 2013. 56 с.
9. Синтаксис складного речення: практичний комплекс: навч.-метод. посіб. Суми: Вид-во Сум ДПУ імені А. С. Макаренка, 2016. 164 с.
10. Герман В. Синтаксис простого та простого ускладненого речень: практичний комплекс: навч.-метод. пос. Суми: Вид-во Сум ДПУ ім. А. С. Макаренка, 2017. 148 с.
11. Українська мова: збірник тестових диктантів / за ред. В. В. Герман, Н. П. Дейниченко. Суми: Сум ДПУ ім. А. А. Макаренка, 2007. 260 с.
12. Українська мова: збірник диктантів для студентів / за ред. В. В. Герман, Н. П. Дейниченко. Суми: Сум ДПУ ім. А. С. Макаренка, 2004. 220 с.
13. Герман В. Сучасна українська літературна мова: практичний синтаксис: навч.-метод. посіб. Суми: Вид-во Сум ДПУ імені А. С. Макаренка, 2017. 250 с.

14. Іван Франко – титан слова: націєтворчий, лінгвориторичний і синтаксичний виміри: монографія / авт. кол. В. Герман, Т. Дробна, Т. Ковган, Н. Харченко; за заг. ред. В. Герман. Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2019. 134 с.

15. Герман В. Харченко Н. Реалізація допустових семантико-синтаксичних відношень у складносурядних реченнях (на матеріалі наукових творів І. Франка). *Лінгвостилістичні студії*: наук. журн. / редкол.: С. К. Богдан (голов. ред.) та ін. Луцьк: Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2019. Вип. 11. С. 24-33.